

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI

Ak. god. 2014./2015.

Matea Tutić

**Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim
narodnim knjižnicama**

Diplomski rad

Mentor rada:

dr. sc. *Radovan Vrana*, izv. prof.

Zagreb, 2015.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Dokumenti koji podupiru prava osoba s posebnim potrebama	4
3. Ustanove s uslugama za osobe s posebnim potrebama	7
3.1. Ustroj specijalnih knjižnica	8
3.2. Zadaće specijalnih knjižnica	9
3.3. Usluge i službe specijalnih knjižnica	11
3.4. Knjižnice za slijepe	11
4. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskoga knjižničarskog društva	13
5. Zamjenski formati za slijepe i slabovidne osobe: Brailleovo pismo i taktilne publikacije..	16
6. DAISY – digitalni format zvučne knjige	20
7. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe.....	22
7.1. Projekti digitalizacije građe za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj	25
7.1.1. Projekt IPSIS	25
7.1.2. Digitalna zbirka za slijepe	27
7.1.3. Projekt Blindbooks	28
8. Hrvatska knjižnica za slijepe u Zagrebu.....	30
8.1. Korisnici Hrvatske knjižnice za slijepe	31
8.1.2. E-katalog Hrvatske knjižnice za slijepe	32
8.2. Knjižnični fond Hrvatske knjižnice za slijepe.....	33
9. Primjeri dobre prakse knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne u hrvatskim narodnim knjižnicama	35
9.1. Knjižnica „Fran Galović“ Koprivnica	35
9.2. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac	38
9.3. Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik	39

9.4. Knjižnica 'Čujem, vjerujem, vidim' – zvučna knjižnica.....	40
9.4. Knjižnice grada Zagreba: Taktilna slikovnica „Putovanje mace Lile“	43
10. Istraživanje: Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u hrvatskim narodnim knjižnicama	44
10.1. Rezultati	45
10.1.1 Knjižnična građa za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama	45
10.1.2. Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama.....	49
10.1.3. Prilagođenost prostora narodnih knjižnica za kretanje slijepih i slabovidnih osoba	53
10.1.4. Suradnja narodnih knjižnica s drugim ustanovama/institucijama/ udrugama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama	54
10.1.5. Rad osoblja narodnih knjižnica sa slijepim i slabovidnim osobama.....	58
10.2. Zaključak istraživanja	62
11. Zaključak	63
Literatura	65
Sažetak: Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u hrvatskim narodnim knjižnicama	70
Summary: Library services for the blind and visually impaired people in Croatian public libraries.....	71
Prilozi	72

1. Uvod

Slijepe i slabovidne osobe specifična su skupina korisnika knjižničnih usluga, budući da nisu u mogućnosti koristiti standardne formate publikacija te im je stoga pri korištenju razne literature potrebno više vremena za pronalaženje potrebnih informacija. Zbog toga je potrebno da knjižničari stalno usavršavaju svoje znanje i vještine koje će im pomoći u radu s takvom skupinom korisnika. Djelatnici knjižnice također moraju razviti empatiju i razumijevanje za poteškoće i probleme kojima se svakodnevno suočavaju osobe s oštećenjem vida.

Dok se informacijska tehnologija tek razvijala, pristup pisanim informacijama za slijepe i slabovidne osobe bio je ograničen na brajicu, uvećani tisak i zvučne knjige. Danas se njihove poteškoće pri rukovanju s literaturom bilo koje vrste mogu riješiti pomoću računala, zbog toga što im omogućuju samostalno pisanje radova, istraživanje i informiranje, a i jednostavniju komunikaciju putem Interneta. Ovdje je vrlo važan proces digitalizacije publikacija, osobito stručne i znanstvene literature (što će slijepim i slabovidnim studentima omogućiti lakše učenje i čitanje), pritom pazeći na posebna mjerila za odabir građe koja odražava potrebe za takvu posebnu skupinu korisnika. Hrvatske knjižnice nastojale su sudjelovati u što više projekata digitalizacije u svrhu pomoći slijepih i slabovidnih, kako bi tim korisnicima omogućile najpogodnije rukovanje literaturom koja im je potrebna. Navedeni projekti otvorili su nove mogućnosti u uporabi publikacija namijenjenih korisnicima koji ne mogu čitati standardni (crni) tisak.

Ovaj rad usmjerit će se na slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj, odnosno na kvalitetu knjižničnih usluga koja im je pružena, kroz opise dokumenata koje podupiru prava osoba s posebnim potrebama, navedene pothvate knjižnica, udruga, komisija i ostalih koji se bave ovom tematikom, opise projekata digitalizacije te primjere „dobre prakse“ u našim narodnim knjižnicama. Rad sadržava istraživanje kojim se nastojala provjeriti kvaliteta knjižničnih usluga koja je pružena slijepim i slabovidnim korisnicima u hrvatskim narodnim knjižnicama. To se pokušalo ostvariti kroz anketna pitanja kojima se istraživala knjižnična građa te ponuđene knjižnične usluge prilagođene slijepim i slabovidnim osobama, prilagođenost prostora knjižnice te postojanje suradnje knjižnica s udrugama i ustanovama koje pomažu ovakvoj vrsti korisnika.

2. Dokumenti koji podupiru prava osoba s posebnim potrebama

„Republika Hrvatska već je svojim dosadašnjim praćenjem, odnosno usvajanjem međunarodne regulative pokazala pripadnost krugu demokratskih zemalja koje uvažavaju načela demokracije, pravne države i vladavine prava, te poštivanja ljudskih prava.“¹

Vezano uz područje od posebnog interesa za osobe s invaliditetom, Republika Hrvatska je u svoj pravni sustav ugradila načela Opće deklaracije o ljudskim pravima, te je postala stranka: Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencije o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije, Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencije protiv mučenja i drugih oblika okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Konvencije o pravima djeteta, kao i njihovih dodatnih protokola.²

U 2001. godini donesen je *Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom*³ kojim se propisuje način prikupljanja, obrade i zaštite tajnosti podataka osoba s invaliditetom, a registar vodi Hrvatski zavod za javno zdravstvo.⁴

*IFLA-ina Deklaracija o temeljnom pravu pristupa informacijama i izražavanju*⁵ objavljena je 2002. godine u Glasgowu (Škotska). Tom deklaracijom proglašava se temeljno pravo ljudskih bića na pristup informacijama i na njihovo izražavanje bez ograničenja. Također, ovom deklaracijom potvrđeno je da:

1. „Knjižnice i informacijske službe pružaju pristup informacijama, idejama i tvorevinama mašte u bilo kojem mediju, bez obzira na granice.
2. Knjižnice i informacijske službe doprinose razvoju i održavanju intelektualne slobode te pomažu očuvanju demokratskih vrijednosti i sveopćih građanskih prava. Obvezuju

¹Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 18.

² Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. // Narodne novine. 63(2007).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/298398.html> (16.7.2015.)

³ Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom. // Narodne novine. 64(2001).

Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_07_64_1049.html (4.9.2015.)

⁴ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. // Narodne novine. 63(2007).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/298398.html> (16.7.2015.)

⁵ IFLA: The Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom>. Citirano prema:

Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 101-102.

se da će svojim korisnicima pružati relevantne izvore i usluge te se protiviti svakom obliku cenzure.

3. Knjižnice i informacijske službe će prikupljati, čuvati te dati na raspolaganje najraznovrsniju građu koja odražava pluralnost i raznolikost društva. Odabir građe neće se povoditi političkim, moralnim ili religijskim stavovima.
4. Knjižnice i informacijske službe omogućit će pristup građi, opremi i uslugama jednako za sve korisnike. Ne smije biti diskriminacije na temelju rase, nacionalnog i etičkog porijekla, spola ili seksualnog opredjeljenja, dobi, posebnih potreba, religije ili političkih uvjerenja.
5. Knjižnice i informacijske službe štitiće svako pravo korisnika na privatnost i povjerljivost u pogledu tražene ili dobivene informacije ili u pogledu savjetovanja, posudbe, nabave ili prijepisa izvora.“⁶

Na datum 16. siječnja 2003. godine donesena je *Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom 2003. – 2006.*, koja sadrži Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom Ujedinjenih naroda.⁷

Hrvatski sabor je 1. travnja 2005. godine donio *Deklaraciju o pravima osoba s invaliditetom*⁸, time potvrđujući pravo svih građana da ravnopravno sudjeluju u svim segmentima društva i nesmetano raspolažu svojim zakonskim ustavnim pravima. Ovo su neke od odrednica:

„1. Osoba s invaliditetom je svaka osoba koja je zbog tjelesnog i/ili mentalnog oštećenja, privremenog ili trajnog, prošlog, sadašnjeg ili budućeg, urođenog ili stečenog pod utjecajem bilo kojeg uzroka, izgubila ili odstupa od očekivane tjelesne ili fiziološke strukture te je ograničenih ili nedostatnih sposobnosti za obavljanje određene aktivnosti na način i u opsegu koji se smatra uobičajenim za ljude u određenoj sredini.

2. Osoba s invaliditetom ima sva prava i slobode koje proizlaze iz Ustava, zakona i ove Deklaracije neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju,

⁶Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 101-102.

⁷ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. // Narodne novine. 63(2007).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/298398.html> (16.7.2015.)

⁸ Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom. // Narodne novine. 47(2005).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288434.html> (16.7.2015.)

nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama, bez ikakve diskriminacije.

3. Diskriminacija prema osobama s invaliditetom je bilo kakvo izdvajanje, isključivanje ili ograničavanje zbog invaliditeta osobe, posljedice koja je nastupila zbog prethodnog postojanja invaliditeta ili percepcije invaliditeta, bilo prošle ili sadašnje, kojim se ugrožavaju ili krše prepoznavanje, uživanje i korištenje ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom.

4. Zabranjena je izravna, neizravna, namjerna, nenamjerna, prikrivena, povremena ili sustavna diskriminacija osoba s invaliditetom. Diskriminacija bilo koje osobe zbog invaliditeta predstavlja ugrožavanje prava jednakosti i poštivanja ljudskog dostojanstva.

5. Osoba s invaliditetom ima pravo na ravnopravno sudjelovanje u kulturnom, znanstvenom, obrazovnom, političkom i drugim oblicima društvenog života.

6. Osoba s invaliditetom ima pravo na zajednički život sa svojom obitelji ili udomiteljima te puno sudjelovanje u društvenim, kreativnim i rekreativnim aktivnostima.

7. Republika Hrvatska će poduzeti potrebne mjere za promoviranje ljudskih prava i nediskriminacije osoba s invaliditetom i uklanjanje psiholoških, obrazovnih, obiteljskih, kulturoloških, socijalnih, profesionalnih, financijskih i arhitektonskih prepreka za potpunu integraciju i sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvenom, ekonomskom, kulturnom i političkom životu pod jednakim uvjetima.⁹

Vlada Republike Hrvatske donijela je 2007. dokument *Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine*¹⁰, čiji je cilj napredak te osnaživanje zaštite prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Zadaća koja se traži u ovom dokumentu je „usklađivanje svih politika djelovanja na području zaštite osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na globalnoj razini, ali i svim trendovima koji imaju

⁹Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom. // Narodne novine. 47(2005).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288434.html> (16.7.2015.)

¹⁰Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. // Narodne novine. 63(2007).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/298398.html> (16.7.2015.)

za cilj nastojanje da sva područja života i djelovanja budu otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom.“¹¹

Vrlo važan dokument o pravima osoba s posebnim potrebama je *UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*¹², koju 30. ožujka 2007. u New Yorku potpisuje 80 zemalja. U ime Vlade Republike Hrvatske ovu Konvenciju i Fakultativni protokol uz nju, potpisala je tadašnja potpredsjednica Vlade – Jadranka Kosor.¹³

Također, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom svojim odredbama s jedne strane jamči, a s druge strane obvezuje države potpisnice na provedbu temeljnih ljudskih prava kao što su: „dostojanstvo, jednakost, nediskriminacija, pravo na život, pristup pravosuđu, osobna sloboda i sigurnost, zabrana mučenja i surovog postupanja ili kažnjavanja, zabrana izrabljivanja i zlostavljanja, sloboda kretanja i državljanstvo, sloboda mišljenja i izražavanja te pristup informacijama, poštivanje privatnosti, doma i obitelji, pravo na obrazovanje, zdravstvena zaštita, rad i zapošljavanje, sudjelovanje u političkom i javnom životu te sudjelovanje u kulturnom životu.“¹⁴ Konačni cilj Konvencije je potpuna socijalna integracija osoba s invaliditetom te njihov samostalni život.¹⁵

3. Ustanove s uslugama za osobe s posebnim potrebama

Knjižnice koje nude knjižnične usluge isključivo za slijepe i slabovidne osobe (te za osobe koje zbog nekog drugog razloga ne mogu koristiti publikacije na standardnom/crnom tisku) pripadaju specijalnim knjižnicama. Najprije je potrebno objasniti što su to specijalne knjižnice. Postoji više definicija koje pobliže daju objašnjenje o njihovom ustroju, funkciji i djelatnostima.

¹¹Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. // Narodne novine. 63(2007).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/298398.html> (16.7.2015.)

¹²United Nations: Conventions on the rights of persons with disabilities.

Dostupno na: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml> (4.9.2015.)

¹³Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom. // Narodne novine. 47(2005).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288434.html> (16.7.2015.)

¹⁴Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom. // Narodne novine. 47(2005).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288434.html> (16.7.2015.)

¹⁵Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom. // Narodne novine. 47(2005).

Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288434.html> (16.7.2015.)

Jedna od njih može se pronaći u knjižničarskom priručniku Katice Tadić: „Specijalne knjižnice stručne su organizacijske jedinice u sklopu javnih, mješovitih i privatnih poduzeća te obrazovnih i kulturnih, zdravstvenih, pravosudnih i drugih ustanova. One zadovoljavaju potrebe za knjižničnom građom i obavijestima, u prvom redu članova matične ustanove, i pomažu im da u stručnome i istraživačkom radu unutar određenoga specijaliziranog područja dobiju pouzdane obavijesti i primarne dokumente.“¹⁶

Nešto poduža definicija specijalnih knjižnica nalazi se u Standardima za specijalne knjižnice: “Specijalna knjižnica je samostalna knjižnica ili knjižnica u sastavu koja pokriva neku znanstvenu disciplinu ili određeno polje znanja odnosno područje specijalne djelatnosti. Tu spadaju knjižnice koje primarno pružaju usluge specifičnoj kategoriji korisnika ili primarno prikupljaju specifične oblike dokumenata ili knjižnice koje sponzorira neka ustanova u cilju zadovoljavanja potreba vezanih uz vlastito područje rada ili djelovanja. To mogu biti javne ustanove ili instituti; tijela državne vlasti ili uprave; javna, mješovita i privatna poduzeća; nevladine udruge; crkvene institucije te druge pravne i fizičke osobe koje obavljaju knjižničnu, dokumentacijsku i informacijsku djelatnost. Knjižničari pomažu korisnicima u traženju informacija i za to moraju imati barem osnovna znanja iz širokog spektra znanja, moraju poznavati različite izvore podataka i pratiti trendove u izdavaštvu i tehnologiji. Korisnici i rukovodstva matičnih ustanova kod knjižničara najmanje prepoznaju znanje.“¹⁷

Standardi za specijalne knjižnice predstavljaju vrlo važan dokument koji govori o osnivanju i ustroju, zadaćama i djelatnostima, knjižničnom fondu, uslugama i službama, prostoru i opremi te o stručnom osoblju ovakvih vrsta knjižnica.

Najnoviji standardi za ovakve vrste knjižnice nastali su u 2011. godini.¹⁸

3.1. Ustroj specijalnih knjižnica

Određeno je da specijalnom knjižnicom upravljaju voditelj knjižnice i knjižnični odbor. Unutar knjižničnog sustava jedne države specijalna knjižnica može surađivati ili se udružiti s drugim knjižnicama srodnih znanstvenih disciplina ili područja. Razlozi za to mogu biti:

- djelotvorni i racionalniji protok informacija i korištenje fonda,

¹⁶ Tadić, K. Knjižnice i društvo. // Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. Rijeka: Naklada Benja, 1993. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pogl.htm#1> (15.7.2015.)

¹⁷ Špac, V.; Martek, A. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 3(2013). Str. 1-12.

¹⁸ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 3.

- kooperativna bibliografska obrada,
- pohrana i elektroničko arhiviranje,
- zaštita knjižnične građe,
- pružanje informacijsko-referalnih usluga,
- stvaranje i održavanje zajedničkih mrežnih mjesta i portala,
- kupnja licencija za mrežne usluge (konzorciji) itd.¹⁹

Suradnjom ili udruženjem među knjižnicima, specijalne knjižnice zasigurno mogu poboljšati svoje knjižnične usluge, olakšati tijek svojih svakodnevnih djelatnosti i aktivnosti te lakše „pokriti“ svoje moguće nedostatke u uslugama, veličini knjižnog fonda i traženju informacija.

Konačni cilj bio bi postizanje suradnje specijalnih knjižnica na zajedničkim razvojnim i znanstvenim projektima, što osigurava trajan razvoj svih vrsta knjižnica u Republici Hrvatskoj. Pri tome su strategije sljedeće:

1. Suradnja na zajedničkim programima i projektima srodnih knjižnica u RH.
2. Suradnja na nacionalnim projektima razvoja knjižničkog sustava.
3. Iniciranje zajedničkih projekata razvoja knjižnica za korištenje sredstava EU.
4. Implementacija rezultata znanstvenih i razvojnih projekata u praksi.²⁰

3.2. Zadaće specijalnih knjižnica

U Standardima za specijalne knjižnice napomenuto je da bi one trebale djelovati u skladu s politikom i poslanjem matične ustanove glede pristupa informacijama, pri čemu je temeljna zadaća knjižnice raditi na dobrobit korisnika, unapređivati pravo pristupa građi i informacijama, kao i njihov slobodan prijenos.²¹

Specijalna knjižnica ispunit će svoju zadaću ako se:

- snažno povezuje s korisnicima ustanove u okviru koje knjižnica djeluje;
- osigurava efektivni i integrirani pristup znanstvenim resursima;
- vodi aktivna uloga u nastajanju globalnih mreža srodnih knjižnica;
- usavršava i cjeloživotno obrazuje knjižničarsko osoblje.²²

¹⁹ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 5.

²⁰ Strategije razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2012.-2015.(nacrt). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Str.5

²¹ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 6.

²² Strategije razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2012.-2015.(nacrt). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Str.3

To za knjižnice koje nude usluge slijepim i slabovidnim osobama znači da moraju osigurati knjižnični fond sastavljen od publikacija namijenjen korištenju slijepih i slabovidnih osoba (npr. knjige na brajici, knjige s uvećanim tiskom, zvučne knjige), osoblje mora biti educirano za rad s takvom vrstom korisnika te razviti empatiju i razumijevanje za njihove posebne potrebe te je potrebno osigurati prostor koji je prohodan i bez prepreka kako bi se slijepe i slabovidne osobe mogle nesmetano kretati po knjižnici.

„Posebne zadaće specijalne knjižnice su:

- praćenje potreba za znanstvenom, stručnom i referentnom građom u matičnoj ustanovi,
- izgradnja specijalnih zbirki,
- sudjelovanje u izradi skupnih kataloga i baza podataka u Republici Hrvatskoj,
- pohrana ocjenskih radova djelatnika matične ustanove (u tiskanom i/ili digitalnom obliku),
- poticanje čitanja i korištenja knjižničnih usluga,
- sudjelovanje u radu konzorcija (odboru Konzorcija) pri odabiru elektroničkih izvora,
- usklađivanje stručne obrade građe te priprema bibliografskih pomagala,
- uspostavljanje i održavanje središnjeg kataloga/baze podataka (normativne baze)
- vođenje evidencije o izdavačkoj djelatnosti matične ustanove,
- suradnja s drugim srodnim knjižnicama i ustanovama u zemlji i inozemstvu,
- poticanje, organizacija i provođenje stalnog stručnog usavršavanja knjižničnih djelatnika.“²³

Za održavanje aktivnosti i djelatnosti svoje knjižnice, specijalna knjižnica može osigurati financijska sredstva iz:

- sredstava matične ustanove,
- državnog proračuna, proračuna županija i gradova,
- prihoda od pružanja usluga,
- drugih izvora (donacije, sponzorstva itd.).²⁴

Bitno je da specijalne knjižnice svoj svakodnevni rad te stalni razvitak i širenje svojih knjižničnih usluga usmjere prema potrebama i željama svojih korisnika, kako bi korisnici ovakvih vrsta knjižnica mogli uz što manje prepreka doći do željenih informacija.

²³ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 6.

²⁴ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 7.

3.3. Usluge i službe specijalnih knjižnica

Specijalne knjižnice dužne su razvijati usluge primjerene potrebama matičnih ustanova. Knjižnične usluge su:

- pristup dostupnim elektroničkim izvorima i njihovo korištenje,
- informacije o građi,
- posudba, naručivanje i rezervacija građe u knjižnici (čitaonici) i izvan nje,
- međuknjižnična posudba i dostava dokumenata,
- edukacija korisnika u korištenju mjesno i udaljeno dostupnih izvora informacija,
- davanje na korištenje informatičke i druge opreme namijenjene korisnicima,
- pristup internetu i/ili intranetu.²⁵

Specijalna knjižnica daje građu na korištenje prvenstveno djelatnicima matične ustanove, ali i vanjskim korisnicima prema važećim pravilnicima matične ustanove i knjižnice. Specijalna knjižnica također je zaslužna za organizaciju usluge međuknjižnične posudbe za korisnike matične ustanove u Republici Hrvatskoj te ugovaranje usluge međuknjižnične posudbe s knjižnicama i komercijalnim servisima u inozemstvu. Radno vrijeme knjižnice treba biti u skladu s korisničkim potrebama i fizičkim mogućnostima knjižničnih djelatnika. Posebne usluge i pomoć korisnicima knjižnica treba pružati samo u vrijeme radnog vremena većine korisnika matične ustanove.²⁶

3.4. Knjižnice za slijepe

Počeci pismenosti za slijepe osobe sežu u 19. stoljeće (pretpostavlja se negdje oko 1823.), kada je Louis Braille osmislio brajično pismo koje se tada počine koristiti kao službeno pismo slijepih osoba. Kako se to pismo razvijalo, tako je započelo i tiskanje posebnih knjiga te otvaranje specijaliziranih knjižnica.²⁷ Prve knjige na brajičnom pismu pojavljuju se već od 1829. kada izlazi prva knjiga pod nazivom *Method of Writing Words, Music, and Plain Songs by Means of Dots, for Use by the Blind and Arranged for Them*.²⁸

²⁵ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 8.

²⁶ Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011. Str. 9.

²⁷ Šupe, T. Knjižnice za slijepe i slabovidne s posebnim osvrtom na prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4(2013). Str. 169.

²⁸ Šupe, T. Knjižnice za slijepe i slabovidne s posebnim osvrtom na prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4(2013). Str. 172.

Prve knjižnice za slijepe nastaju sredinom 19. stoljeća. Tada su žene dobrotvorke započele s dobrotvornim radom kako bi pomogle osobama s posebnim potrebama. Tako su neke od njih organizirale knjižnične usluge za slijepe. Misionarke koje su povodom širenja kršćanstva po svijetu počele dijeliti Bibije u „prilagođenom obliku“ bile su uglavnom zaslužne za osnivanje knjižnica za slijepe u zemljama Azije i Afrike.²⁹

Kongresna knjižnica u SAD-u izjavljuje da je u ovoj državi 53 godine nakon potpisivanja Deklaracije o nezavisnosti načinjen prvi javni pokušaj podučavanja i obrazovanja slijepih osoba. Godine 1829. u Massachusettsu izglasan je zakon koji je omogućio osnivanje Doma za slijepe na području Nove Engleske, a koji kasnije postaje Perkinsova škola za slijepe u gradu Watertownu.³⁰ Potpisivanje zakona o stvaranju nacionalne usluge za slijepe osobe u SAD-u 3. ožujka 1931. godine bio je uspjeh suradnje između knjižnica i ustanove za slijepe (tzv. Američke fundacije za slijepe). Također, vrlo je važno napomenuti osnivanje Nacionalne knjižnične službe za slijepe i osobe s posebnim potrebama (National Library for the Blind and Physically Handicapped).³¹ U Republici Hrvatskoj, prva knjižnica za slijepe i slabovidne osobe otvara se 1965. godine u sastavu Hrvatskog saveza slijepih.³²

²⁹Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 17.

³⁰Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 17.

³¹Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 18.

³²Šupe, T. Knjižnice za slijepe i slabovidne s posebnim osvrtom na prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4(2013). Str. 172.

4. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskoga knjižničarskog društva

Potrebu za unapređivanjem knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama uočava organizacija Ujedinjenih naroda te povodom toga preko organizacije UNESCO donosi *Manifest za školske knjižnice*³³ i *Manifest za narodne knjižnice*³⁴. Važan je dokument i *Povelja za čitatelja*³⁵ (Charter for the Reader) koja je usvojena 1992. godine preko Međunarodne udruge izdavača (International Publishers Association) i Međunarodnog odbora za knjigu (International Book Committee), a u njoj stoji da je „čitanje neophodno za naše kulturno i znanstveno naslijeđe te za promicanje međunarodnog razumijevanja i izgradnju demokracije u vlastitoj sredini.“³⁶

Po načelima ovih dokumenata, IFLA-ina Sekcija za osobe s posebnim potrebama (*Libraries Serving Disadvantaged Persons Section*) potiče razvoj knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama osnutkom povjerenstava za poticanje čitanja i pisanja te objavljivanjem smjernica vezanih za tu problematiku, kao što su *Smjernica za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom*³⁷ i *Smjernica za građu laganu za čitanje*³⁸. Na datum 22. rujna

³³ IFLA: IFLA/UNESCO School Library Manifesto 1999. Dostupno na:

<http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999>. Citirano prema:

Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 39-40.

³⁴ IFLA: IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994. Dostupno na:

<http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>. Citirano prema:

Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 39-40.

³⁵ Disability Information Resources: Charter for the Reader. Dostupno na:

<http://www.dinf.ne.jp/doc/english/access/charter-reader.html>. Citirano prema:

Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 39-40.

³⁶ Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 39-40.

³⁷ Skat Nielsen G.; Irvall B. Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia. Hague: IFLA Headquarters, 2001. Dostupno na:

<http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/70.pdf>. Citirano prema:

Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 40.

³⁸ Nomura, M.; Skat Nielsen G.; Tronbacke B. Guidelines for easy-to-read materials (revision). Hague: IFLA Headquarters, 2013. Dostupno na:

<http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf>. Citirano prema:

2000.godine na 32. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva osnovana je Radna grupa za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama, koja 18. studenoga 2002. godine postaje Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama.³⁹

„Ciljevi komisije su: poticanje hrvatske knjižničarske zajednice na poboljšavanje kvalitete pružanja usluga za osobe s posebnim potrebama (ponajprije u školskim i narodnim knjižnicama), suradnja narodnih i školskih knjižnica s bolnicama, odgojnim domovima i kaznenim ustanovama, organiziranje stalnog stručnog usavršavanja knjižničara putem radionica i seminara vezanih za knjižnične službe i usluge za osobe s posebnim potrebama, izrada stručnog programa za pomoć djeci i mladima s posebnim potrebama (koji bi se trebao provoditi u narodnim i školskim knjižnicama te knjižnicama odgojnih domova i kaznenih ustanova), izrada nacionalnih standarda u knjižničarstvu za rad s osobama s posebnim potrebama te izrada publikacija za edukaciju knjižničara u knjižnicama koje pružaju usluge osobama s posebnim potrebama.“⁴⁰

Hrvatska Komisija se u vezi osoba s posebnim potrebama od samog nastanka oslanjala na rad međunarodne IFLA-ine *Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama*⁴¹, koja je predstavljala uzor za njezino djelovanje.⁴²

Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskog knjižničarskog društva 2003. godine postaje ravnopravni član IFLA-ine Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama, što je otvorilo mogućnost predlaganja hrvatskih predstavnika za rad u ovoj međunarodnoj Komisiji.⁴³

Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 40.

³⁹ Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 40.

⁴⁰ Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 40.

⁴¹ IFLA: Library Services to People with Special Needs Section. Dostupno na:

<http://www.ifla.org/lsn>. Citirano prema:

Frajtag, S.; Gabriel D.M. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama: deset godina djelovanja (2000.-2010.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 3.

⁴² Frajtag, S.; Gabriel D.M. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama: deset godina djelovanja (2000.-2010.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 3.

⁴³ Frajtag, S.; Gabriel D.M. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama: deset godina djelovanja (2000.-2010.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 3.

Slijedom svojih ciljeva i zadaća, Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama u suradnji s Hrvatskom udrugom za disleksiju (HUD), Hrvatskim zavodom za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice i IFLA-inom Sekcijom za knjižnice za osobe s posebnim potrebama pokreće 2004. godine trogodišnji projekt pod nazivom *Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama – utvrđivanje problema čitanja i pisanja kod osoba s poremećajem u ponašanju i izrečenim odgojnim mjerama u Republici Hrvatskoj.* „Cilj ovog projekta bio je poboljšanje kvalitete usluga u suvremenim knjižnično-informacijskim središtima, koja će svojim programima, knjižnom i neknjižnom građom, prilagođenim prostorom i opremom te informacijskom tehnologijom postati mjesto igre, učenja, obrazovanja i biblioterapije za osobe s posebnim potrebama.“⁴⁴

Dugogodišnji suorganizatori skupova u organizaciji Komisije za osobe s posebnim potrebama su Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Hrvatski zavod za knjižničarstvo, Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica, Hrvatska knjižnica za slijepe te pojedine Komisije i Radne grupe koje djeluju unutar Sekcije za narodne knjižnice, Sekcije za školske knjižnice i Sekcije za visokoškolske i specijalne knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva. Navedeni skupovi obično imaju međunarodna sudjelovanja, budući da u njihovom radu redovito sudjeluju izlaganjem stručnjaci iz inozemstva.⁴⁵

Dosad je održano 11 okruglih stolova o knjižničnim uslugama za osobe s posebnim potrebama, a na svakom skupu se raspravljalo o određenoj skupini korisnika s posebnim potrebama te su predstavljeni prijevodi IFLA-inih smjernica za rad s takvim korisnicima.

Rad Komisije zasigurno pripomaže omogućavanju dubljeg pristupaprema traženim informacijama korisnika s posebnim potrebama (a time i slijepim i slabovidnim osobama) te im svojim pothvatima poboljšava kvalitetu njihovog obrazovanja. Smjernice koje su nastale stalnom aktivnošću i djelatnošću ove komisije od velike su važnosti za razvoj knjižničnih usluga svih korisnika s posebnim potrebama, a djelatnicima knjižnica nude mogućnost usmjeravanja prema profesionalnijem radu s ovakvom vrstom korisnika.

⁴⁴ Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 41.

⁴⁵ Frajtag, S.; Gabriel D.M. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama: deset godina djelovanja (2000.-2010.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 4-5.

5. Zamjenski formati za slijepe i slabovidne osobe: Brailleovo pismo i taktilne publikacije

Brailleovo pismo ili brajica je reljefno točkasto pismo koje se čita prstima, a njime se služe osobe s oštećenjem u vidu, odnosno osobe koje ne mogu čitati crni tisak.⁴⁶Pismo je osmislio 1829. godine slijepi francuski učitelj, glazbenik i inovator Louis Braille.⁴⁷Prema IFLA-inim smjernicama knjižničnih usluga za korisnike brajice, „brajica je usporedna crnom tisku kao medij čitanja za slijepe osobe“.⁴⁸ Brailleovo pismo jedini je međunarodno priznati sustav za slijepe i slabovidne osobe koji je odobrio UNESCO. U mnogim jezicima postoje dvije vrste brajice – puno pismo (gdje je svako slovo prikazano u jednoj brajičnoj kućici) i kratkopis (format za skraćivanje za više napisanog teksta na jednoj stranici).⁴⁹

Kratkopis sadrži kratice za česte slovne skupine i riječi, no i dalje vrijede sva pravopisna pravila. Procjenjuje se da se kratkopisom postiže otprilike 30% manji obujam publikacija nego u „punom“ tekstu, a time se povećava i brzina pisanja i čitanja samog teksta. Neki jezici ne koriste kratkopis. U Brailleovom pismu razvijeni su dodatni znakovi koji služe posebno za glazbene note, matematičke znakove i rad na računalu. Različiti jezici imat će i različite znakove Brailleove abecede. Brailleovi kodovi sastavljeni su od znakova koji se zovu ćelije. Svaka ćelija sastoji se od različite kombinacije točkica koji mogu predstavljati pojedina slova, znakove, muzičke note, matematičke simbole i dr. Standardno Brailleovo pismo koristi se za tvorbu znakova sa šest točkica, pomoću kojih se mogu napraviti 63 znaka, čemu se još dodaje i znak bez točkica tj. razmak, tako da se standardno Brailleovo pismo sastoji od ukupno 64 znaka. Zbog tako malog i ograničenog broja znakova, pojedini znakovi imaju više značenja, koja ovise o predznaku ili kontekstu. Veličina jednog Brailleovog znaka iznosi 6x10 mm, što znači da na formatu A4 papira s marginama može stati najviše 28 redaka, a u svakom retku stane najviše 30 znakova.⁵⁰

⁴⁶ Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“: Brajica (OŠ i SŠ i Integracija). Dostupno na: http://www.centar-vinko-bek-zg.skole.hr/nastava/specificni-programi-rehabilitacije?ms_nav=aad (6.9.2015.)

⁴⁷ Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“: O gluhoslijepoći. Dostupno na: <http://www.dodir.hr/brajica.php#.VelxSn2YqVA> (6.9.2015.)

⁴⁸ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 63.

⁴⁹ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 64

⁵⁰ Medek, G. Hrvatski savez slijepih: Brailleovo pismo – humanosti i zaštite tiskane komercijalne ambalaže. Karlovac, 2004. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/brailleovo-pismo-humanosti-zastite-tiskane-komercijalne-ambalaze-114/> (18.7.2015.)

Prije razvoja tehnologije i uporabe računala u tu svrhu, brajica se izrađivala isključivo pomoću tablice sa šilom ilimehaničkog stroja za pisanje. Tablica se sastoji od dva preklopna dijela između kojih se stavlja papir za pisanje. Na gornjem dijelu tablice nalaze se otvori kroz koje se šilom utiskuju slova u udubljenja na donjoj podlozi. Svaki otvor na tablici predviđen je za jednu šestotočku. Piše se utiskivanjem šilom, s desna na lijevo, slovo po slovo. Kada je tekst napisan, papir se vadi iz tablice, kojeg je najprije potrebno okrenuti tako da se slova mogla reljefno očitati prstima. Tekst se zatim čita s lijeva na desno.⁵¹

Najpoznatiji stroj za pisanje brajicom je Perkinsov brajični stroj. Radi na principu običnog mehaničkog stroja za pisanje, a sastoji se od metalnog kućišta, ručke za prijenos i sedam tipki, od kojih je njih šest za pisanje slova, a sedma služi za razmak između riječi. Kombinacijom potiska 6 tipki, otiskuje se određeno Brailleovo slovo ili znak. Perkinsov stroj omogućuje jednostavnije, brže i urednije pisanje te čitanje bez okretanja papira.⁵²

Slika 1: Perkinsov brajični stroj

Budući da se knjige na crnom tisku sve više oslanjaju na ilustracije, dijagrame i druge grafičke prikaze, stvorila se potreba za pretvaranjem slika i grafičkih prikaza u format koji bi bio pristupačan za čitatelje koji ne mogu čitati crni tisak. Jedan od tih formata je taktilni grafički prikaz.⁵³

⁵¹ Tifološki muzej: Kako pisati brajicom? Dostupno na: <http://www.tifoloskimuzej.hr/news.aspx?idNews=77> (6.9.2015.)

⁵² Tifološki muzej: Kako pisati brajicom? Dostupno na: <http://www.tifoloskimuzej.hr/news.aspx?idNews=77> (6.9.2015.)

⁵³Knjižnice za slijepu u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 67

Postoji više tehnika za izradu taktilnih grafičkih prikaza. Većina knjižnica za slijepe koristi jednu od ovih tehnika:

1. termosenzitivni papir/mikrokapsula papir
2. vakumsko oblikovanje/termoform
3. otiskivanje (proizvedeno na brajčnom papiru)
4. slike od tkanine ⁵⁴

Tehnika termosenzitivnog papira jedna je od jeftinijih metoda proizvodnje taktilnih slika. Radi se na principu da je originalni prikaz proizveden na termosenzitivnom papiru ručno ili uz pomoć računalnog programa (npr. CorelDraw, Illustrator, CAD-CAM). „Termosenzitivni papir zapravo je presvučeni papir koji reagira na infracrveno zagrijavanje.“⁵⁵ List jednog takvog papira sastoji se od dva tanka sloja: nosivi sloj (običan papir) i termosenzitivni sloj. Tijekom zagrijavanja termosenzitivni sloj izboči se za nekoliko milimetara. Tamni, odnosno tintom obojeni dijelovi, privlače više topline od svjetlijih, okolnih dijelova te će zato ti tamni dijelovi nabubriti i stvoriti taktilnu sliku. Vakumski oblikovani grafički prikazi mogu se izraditi na više načina. Termoform je jedan od najuobičajenijih, a za tu tehniku je potreban stroj za umnožavanje termoformom. Ova tehnika također se koristi i za izradu dvodimenzionalnih slika (npr. zemljopisne karte). Najprije je potrebno izraditi predložak, koji će se nakon toga pokriti plastičnom folijom. Na kraju samog procesa slijedi zagrijavanje, kako bi se na plastici nakon hlađenja zadržala slika. Kod tehnike otisnutih grafičkih prikaza (tj. brajčnih grafičkih prikaza) dobivaju se slike koje su izrađene od brajčnih točkica, a obično se proizvode pomoću brajčnih pisača.⁵⁶

Treba napomenuti da je najvažniji princip u izradi taktilnih slika različitost materijala. Pod time se misli na sve dostupne materijale koji pod prstima imaju različitu teksturu (ovo je osobito važno kod djece). Neki od preporučenih materijala u izradi taktilne slike su rebrasti karton, pjenasta spužva, hamer papir, krep papir, vuna, filc i slične tkanine, brusni papir, gliteri i perlice te sve vrste ambalaža.⁵⁷

⁵⁴Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 67

⁵⁵Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 68

⁵⁶Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 69

⁵⁷ Šupe, T. Hrvatska mreža školskih knjižničara: Smjernice za izradu taktilne slikovnice. Dostupno na: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Smjernice_za_izradu_taktilne_slikovnice_-_Tanja_%C5%A0upe (6.9.2015.)

Vidljivo je da taktilni grafički prikazi pokazuju znatnu korist u prilagođavanju publikacija osobama s oštećenjem vida, pogotovo kada se radi o djeci sa ovakvom vrstom poteškoća, odnosno kada se ona susreću sa slikovnicama, knjigama i drugim publikacijama. Stalnim razvojem tehnologije vjerojatno će tehnike za izradu ovakvih grafičkih prikaza postati brže i efikasnije te tako i više pristupačne osobama kojima je to potrebno.

Iako je velika važnost brajice u tome što osobama s oštećenjem vida omogućuje pismenu komunikaciju i kvalitetnije obrazovanje, Brailleovo pismo može imati i zaštitnu funkciju. Jedno od područja proizvodnje kojem ovo pismo može doprinijeti u obliku bolje sigurnosti jest zaštita od prevare sa krivotvorenim lijekovima.

Još tijekom 1999. godine započela su prva razmišljanja i razgovori o tome kako uvesti pismo za slijepe osobe na tiskanu komercijalnu ambalažu farmaceutske tvrtke Pliva.⁵⁸ Ubrzo nakon toga je karlovačka tiskara „Lana“ započela suradnju s tvrtkom Pliva i Društvom slijepih Hrvatske, kako bi se učinili prvi koraci prema standardima uvođenja Brailleovog pisma u Hrvatskoj – na tiskane komercijalne ambalaže. Brailleovo pismo u ovom slučaju može znatno pomoći u borbi protiv krivotvorenih lijekova. Naravno, ovo pismo samo za sebe ne predstavlja veliku zaštitu, ali postupak njegove izvedbe u velikim serijama te ispravan tekst koji je izveden po svim pravilima sigurno će otežati mogućnost krivotvorenja ambalaže. Brailleovo pismo u kombinaciji s drugim elementima zaštite (hologrami, zaštitne tiskarske boje, mikrotekst...) može znatno pridonijeti nemogućnosti krivotvorenja proizvoda.⁵⁹

Brailleovo pismo i taktilni grafički prikazi vjerojatno pripadaju najvažnijim faktorima poboljšanja knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe, kao i povećanja kvalitete njihovog života te su uvelike zaslužni za olakšavanje njihovog obrazovanja i čitalačkih aktivnosti.

⁵⁸ Medek, G. Brailleovo pismo – humanosti i zaštite tiskane komercijalne ambalaže. // Hrvatski savez slijepih. Karlovac, 2004. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/brailleovo-pismo-humanosti-zastite-tiskane-komercijalne-ambalaze-114/> (18.7.2015.)

⁵⁹ Medek, G. Brailleovo pismo – humanosti i zaštite tiskane komercijalne ambalaže. // Hrvatski savez slijepih. Karlovac, 2004. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/brailleovo-pismo-humanosti-zastite-tiskane-komercijalne-ambalaze-114/> (18.7.2015.)

6. DAISY – digitalni format zvučne knjige

DAISY – Digital Accessible Information System međunarodni je format koji osigurava dosljednost u stvaranju i reprodukciji digitalnih zvučnih knjiga. Budući da su tekst, slike i zvuk u potpunosti sinkronizirani, s preslušavanjem zvuka – u isto vrijeme se označuje pritom pročitani tekst.⁶⁰Potreba za takvim formatom nastala je radi potrage za audio formatom koji mogu uspješno koristiti slijepe osobe, ali i ostale osobe koje ne mogu koristiti standardni tisak. Kod ove idejetakođer je bilo bitno da format bude jednako djelotvoran kao i za osobe zdravog vida. DAISY format nudi mogućnost navigacije po tekstu publikacije te po naslovima, podnaslovima, poglavljima i svemu onom što osoba zdravog vida može percipirati okom. Prve DAISY knjige snimljene su u Švedskoj krajem 1980-ih godina, a radilo se o udžbenicima namijenjenim slijepim studentima.⁶¹Knjige u ovom formatu mogu se preslušavati na posebnim DAISY playerima ili računalima sa instaliranim DAISY softverom, a moguće ih je i preslušavati na mobilnim i MP3 uređajima, ali s ograničenom navigacijom. DAISY knjige mogu se distribuirati na CD-u/DVD-u, memorijskoj kartici ili na Internetu.⁶²

Preusmjeravanje na digitalnu tehnologiju započinje 1996. godine, kada je i nastao DAISY Konzorcij te se započinje sa razvitkom međunarodnog standarda i softvera za digitalnu proizvodnju zvučnih knjiga. „Zvučna knjiga u DAISY formatu nudi korisnicima koji ne mogu čitati standardni tisak mogućnosti pretraživanja kakve uživamo prilikom čitanja crnog tiska. Čitatelji lako mogu pronaći poglavlja i stranice, postaviti straničnike i koristiti kazalo. DAISY knjige obično su pročitane ljudskim glasom. Koriste MP3 kao tehniku kompresije tako da je potreban samo jedan kompaktan disk za pohranu gotovo svake knjige.“⁶³

Postoje tri vrste DAISY knjiga. Najčešće su DAISY knjige u audio formatu. Ovaj format sadrži minimum sadržaja tekstai niz audio snimki koje korisnik čuje kada se knjiga preslušava. Najčešće se koristi za knjige s nekom popularnom tematikom i tekst publikacije pročitane su ljudskim glasom. DAISY knjige u tekstualnom formatu ne sadrže audio snimke, nego se čitaju pomoću text-to-speech sustava ili Brailleovim prikazima. Prednost knjiga u

⁶⁰ Altformat: What is DAISY? Dostupno na: <http://www.altformat.org/index.asp?pid=226> (17.7.2015.)

⁶¹ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str 63-75.

⁶² DAISY Consortium: DAISY Digital Talking Book. Dostupno na: <http://www.daisy.org/daisypedia/daisy-digital-talking-book> (6.9.2015.)

⁶³ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 61-62.

ovom formatu jest što dokument zauzima mali prostor na tvrdom disku (ili mediju na kojem je knjiga spremljena) u usporedbi sa knjigama u audio formatu. Međutim, nedostatak ovog formata jest što se mora rabiti ili text-to-speech sustav (što znači da korisnici moraju tolerirati umjetni govor) ili tekst čitati pomoću taktilne metode. Treća vrsta je kombinacija audio i tekstualnog formata (naziva se *The Cadillac*). To znači da je u publikacijama ovog formata moguće koristiti i audio i tekstualni format te ih korisnik može naizmjenično koristiti po potrebi. Npr. cijeli tekst publikacije može slušati kroz ljudski govor, a koristiti umjetni text-to-speech govor kod provjere pravopisa riječi, interpunkcijskih znakova i drugih informacija koje možda nisu u potpunosti jasne preko snimljenog ljudskog govora.⁶⁴

DAISY publikacije koje nemaju posebna autorska prava mogu biti preslušane pomoću mnogih uređaja, od posebnih uređaja za reprodukciju audio knjiga do uređaja poput iPod-a. Ideja tvoraca DAISY formata jest da se standard tog formata prihvati u cijelom svijetu te da se audio knjige preslušavaju na bilo kojim uređajima za reprodukciju koje korisnik može posjedovati.⁶⁵ Neki uređaji koji predstavljaju čitače DAISY formata, kao što je npr. Dolphin EasyReader, omogućuju korisniku mogućnost zapisivanja ili snimanja glasa kako bi mogli stvarati bilješke (tj. knjiške oznake) i na taj način označiti dio teksta kako bi se kasnije s lakoćom mogli „vratiti“ na taj dio teksta.⁶⁶

Iz ovog se može zaključiti da je ideja DAISY zvučnog formata omogućila osobama s oštećenjem vida veću fleksibilnost te bolju pristupačnost teksta koji ih zanima te maksimalno smanjila razlike između čitanja teksta osoba zdravog vida i slijepih i slabovidnih osoba. Mogućnost reproduciranja zvuka kojim se prenosi tekst neke publikacije na bilo kojem uređaju olakšava snalaženje korisnika s teškoćama vida u rukovanju sa zvučnim publikacijama, a također se smanjuju troškovi koje bi inače morali plaćati za skupu opremu kojom se obično preslušavaju zvučne knjige.

⁶⁴ Kearney, G. National Federation of the blind: DAISY: What is it and why use it? Dostupno na: <https://nfb.org/images/nfb/publications/bm/bm11/bm1102/bm110210.htm> (17.7.2015.)

⁶⁵ Kearney, G. National Federation of the blind: DAISY: What is it and why use it? Dostupno na: <https://nfb.org/images/nfb/publications/bm/bm11/bm1102/bm110210.htm> (17.7.2015.)

⁶⁶ Altformat: What is DAISY? Dostupno na: <http://www.altformat.org/index.asp?pid=226> (17.7.2015.)

7. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe

Do pojave novih informacijskih tehnologija, pristup pisanim informacijama za slijepe i slabovidne osobe bio je ograničen na brajicu, uvećani tisak i zvučne knjige. Problemi slijepih i slabovidnih danas se uspješno rješavaju pomoću računala, zbog toga što im omogućuju samostalno pisanje radova te informiranje i jednostavno komuniciranje Internetom. Međutim, nerijetko se događa da slijepe osobe ne mogu u potpunosti svladati korištenje računala, budući da je zbog nemogućnosti upotrebe miša potrebno usvojiti mnoge kombinacije tipki. „Mnogo slijepih osoba svakodnevno koristi Internet, ali im treba četiri puta više vremena da pronađu neku informaciju nego osobi zdravog vida s jednakim iskustvom u radu s računalom (prema istraživanju u Nizozemskoj, provedenom od 1999. do 2000. godine).“⁶⁷

Prva računala s opremom za slijepe i slabovidne postojala su u Hrvatskom savezu slijepih, dok je tamo djelovala njihova knjižnica, a pomoću njih su se tiskale knjige, časopisi i druge publikacije na brajici. Ako se izuzme ova knjižnica, do 2000. godine u Službi Hrvatskog saveza slijepih postojala su samo dva računala, koja nisu bila redovito u upotrebi.⁶⁸

U Hrvatskoj su slijepi učenici i studenti prvi počeli sa uporabom računala, a prvotni razlog je omogućavanje čitanja obavezne nastavne literature. Naravno, olakšano im je i pisanje seminara i ostalih pismenih radova, koji se mogu naknadno ispraviti i nadopuniti. Većina studenata rabi računalo i da bi komunicirali s drugim korisnicima (npr. putem e-pošte). Postoje i računalne igre za slijepe, npr. mozgalice, šah, virtualni svjetovi, akcijske zvučne igre, i dr.⁶⁹ Slabovidne osobe mogu čitati standardni tisak i pomoću elektroničkog povećala, tzv. CCTV-a (Closed circuit TV), koje željeni sadržaj može uvećati od 3,5 do čak 40 puta. Slijepe osobe bez poteškoća mogu čitati digitalne formate kao što su TXT, DOC MS-DOS ili PDF. HTML format jednostavan je za uporabu, čitljiv na svakom operativnom sustavu te pogodan za brzo i jednostavno kretanje tekстом.⁷⁰

⁶⁷Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 106-107.

⁶⁸Hrvatski savez slijepih: Primjena računala u Savezu slijepih. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/primjena-racunala-u-savezu-slijepih-112/> (6.9.2015.)

⁶⁹Hrvatski savez slijepih: Kako računala pomažu slijepima da se lakše integriraju u društvo. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/kako-racunala-pomazu-slijepima-da-se-lakse-integriraju-drustvo-24/> (6.9.2015.)

⁷⁰Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 109.

Digitalizirani se sadržaj ne mora nalaziti na policama knjižnice, već na mrežnim stranicama. Ujedinjavanjem i povezivanjem takvih izvora moguće je stvoriti virtualnu zbirku, po posebnim mjerilima za odabir građe koja će odražavati potrebe i interese zajednice. „Mjerila se otkrivaju prikupljanjem zahtjeva čitatelja, savjetovanjem s drugim knjižnicama, stručnjacima, autorima ili izdavačima koji se bave slijepim i slabovidnim osobama. Ona moraju biti propisana u skladu s načelima Manifesta za narodne knjižnice i IFLA-inog dokumenta o slobodi izražavanja koja isključuju mogućnost bilo kakve cenzure ili pritiska te ustraju na intelektualnoj slobodi.“⁷¹

Klasična računala sa skenerom i slušalicama, namijenjena videćim osobama mogu se opremiti dodatnom opremom kao što je Brajeva tipkovnica (s nalijepljenim Brajevim ekvivalentom iznad svake tipke), Brajev zaslon (izlazna jedinica na kojoj se redak po redak digitalnog teksta mehanički provodi u brajicu), i po mogućnosti – Brajev pisac. Ovdje je od posebne koristi skener, koji uz kombinaciju odgovarajućeg softvera za skeniranje omogućuje slijepim osobama „čitanje“ tiskanog teksta slušanjem sintetiziranog govora ili mehaničkim opipom uz pomoć Brajeva zaslona. Dva su načina na koje slijepe osobe rabe računala. Prvi način je mogućnost da se sve što se pojavi na ekranu za videće osobe pojavi i na ekranu za slijepe tj. Brajevom retku – jedan red slova na brajici za čitanje opipom. Drugi način je da se sve što se događa na ekranu računalo izgovara (zvučno reproducira) putem govorne jedinice, ali takav je računalni govor često teško razumljiv. Ta dva pristupa obično se kombiniraju tako da korisnici Brajeva retka katkad slušaju sadržaj ekrana, a katkad čitaju putem retka.⁷²

Internet za slijepe i slabovidne osobe predstavlja širok izvor informacija pa je zato vrlo važno prirediti sadržaje na World Wide Webu, kako bi ih slijepi i slabovidni korisnici mogli uspješno pretraživati i koristiti. U dokumentu Web Content Accessibility Guidelines Konzorcija WWW-a (W3C) donose se preporuke za izradu mrežnih stranica za osobe s posebnim potrebama. Cilj ovih smjernica je zajednički standard za pristup Web sadržaju koji će zadovoljiti potrebe pojedinaca, organizacija i vlada. Također, smjernicama se usmjerava pozornost na poboljšanje funkcionalnosti i interoperabilnosti.⁷³ „Npr., važno je osigurati odgovarajuću zamjenu za vizualan sadržaj tj. opširniji alternativni tekst u HTML-u za opis

⁷¹ Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 114.

⁷² Ciganović, K. Izgradnja digitalnih zbirki za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj. // 7. seminar arhivi, knjižnice, muzeji. // uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 113-114.

⁷³ World Wide Web Consortium: Web Content Accessibility Guidelines. Dostupno na: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/> (5.9.2015.)

sadržaja slike (alt text tag). Za kratice ili tekst na drugom jeziku valja koristiti označivanje kojim će se olakšati izgovor. Dokumente bi trebalo strukturirati i koristiti style sheets. Zatim, potrebno je navesti informacije o kretanju po stranicama, načine pretraživanja te paziti na jednostavnost i jasnoću dokumenata.⁷⁴ Postoje pomagala koja provjeravaju jesu li i u kojoj mjeri stranice izrađene u skladu sa smjernicama W3C-a. Ona funkcioniraju tako da se unosi URL stranice i odabere „check“. Rezultat je potvrda pristupačnosti ili popis grešaka koje je potrebno ukloniti. U procjenu pristupačnosti stranica preporučljivo je uključiti osobe s oštećenjem vida. Suradnja sa slijepim i slabovidnim osobama u ranoj fazi izrade mrežnih stranica pomaže u izradi pristupačnih stranica.⁷⁵

Internet bi trebao biti omogućen svim vrstama korisnika pa su tako W3C smjernice od velike važnosti za prilagođavanje Web stranica slijepim i slabovidnim korisnicima. Kako se pristup ovoj vrsti korisnika mrežnim stranicama pojednostavljuje i bolje organizira, tako se i sve više izjednačava uporaba i komuniciranje Internetom korisnika sa oštećenjima vida sa korisnicima zdravog vida. Ako se Web stranice više prilagode prema smjernicama Konzorcija, to će ubrzati njihovo snalaženje i mogućnost pronalaženja informacija na Internetu.

Da bi se osobama oštećenog vida (ponajprije studentima) omogućio pristup što većem broju knjiga koje nisu dostupne niti u digitalnom obliku niti na brajici, u Hrvatskoj je pokrenuto nekoliko projekata izgradnje digitalnih zbirki namijenjenih upravo njima. Zajednički im je cilj pružiti pristup tiskanoj građi pomoću suvremene komunikacijske tehnologije te koordinirani razvoj. Zato je potrebno prikupljati digitalne knjige i časopise i obraditi ih na način koji je slijepima najpogodniji za korištenje.⁷⁶

„Razvoj digitalne zbirke započinje izradom njezinog plana i programa. Zbirke namijenjene osobama s oštećenjem vida trebaju sadržavati građu o njihovome zdravstvenom stanju i vidu, građu od važnosti za nacionalnu kulturu te ostalu građu koja je dostupna i osobama zdravog vida.“⁷⁷ Pri izradi plana i programa digitalne zbirke vrlo je važno surađivati s ciljanom skupinom korisnika, u ovom slučaju s korisnicima koji imaju oštećenje vida ili ne mogu čitati standardni tisak iz nekog drugog razloga. Plan i program razvoja zbirke treba za minimalno

⁷⁴ Ciganović, K. Izgradnja digitalnih zbirki za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj. // 7. seminar arhivi, knjižnice, muzeji. // uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 115.

⁷⁵ Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 110.

⁷⁶ Ciganović, K. Izgradnja digitalnih zbirki za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj. // 7. seminar arhivi, knjižnice, muzeji. // uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 116.

⁷⁷ Žulj, A. Prilagođavanje građe slijepim i slabovidnim osobama i digitalne zbirke. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 116.

razdoblje (npr. tri godine) odrediti ciljeve za naslove i primjerke za cjelokupnu zbirku u svakoj pojedinoj godini. Također je važno da građa okupljena u zbirci odgovara standardima za svo stanovništvo, što znači da zbirka treba sadržavati građu u obliku u kojem je koristi ostalo stanovništvo, a ne npr. u skraćenom obliku.⁷⁸

Osobe sa oštećenjem vida susreću se s mnogo problema u obrazovanju. Njima je rukovanje stručnom i znanstvenom literaturom otežano zbog toga što je ta literatura obično dostupna samo u standardnom tisku. Računala i digitalizacija tekstova na neki način približavaju njihove uvjete za obrazovanje prema uvjetima koji imaju osobe zdravog vida. To će im omogućiti lakši tijek obrazovanja i učenja.

7.1. Projekti digitalizacije građe za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj

Hrvatske knjižnice nastojale su što više sudjelovati u procesu digitalizacije u svrhu pomoći slijepim i slabovidnim osobama. Nekoliko projekata digitalizacije omogućilo je otvaranje novih mogućnosti u uporabi publikacija namijenjenih korisnicima koji ne mogu čitati standardni tisak. Iako su se neki „plodovi“ navedenih projekata ugasili, zasigurno su usmjerili djelatnike udruga i ustanova koje pomažu ovim korisnicima da propitaju njihove potrebe za digitaliziranom literaturom koja im je potrebna zbog obrazovanja ili razonode. U sljedećim poglavljima prikazat će se neki od projekata koji su se bavili digitalizacijom građe za potrebe slijepih i slabovidnih osoba u Hrvatskoj.

7.1.1. Projekt IPSIS

IPSI ili "Internet pomoć slijepom internet surferu" predstavlja informatički projekt razvoja tehnologije u korist slijepih osoba. Projekt je pokrenut u Hrvatskom savezu slijepih početkom 2001. godine na inicijativu slijepih studenata.⁷⁹ Sastoji se od razvoja Linux distribucije za slijepe kao korisničke strane te Web portala i zbirke digitalnih tekstova za slijepe. Koordinator razvoja bio je Hrvatski savez slijepih, no u razvoj su bili uključeni mnogobrojni pojedinci iz raznih institucija. Većinu razvoja softvera obavljali su IT profesionalci koji su bili na civilnom odsluženju vojnog roka u Hrvatskom savezu slijepih. Velik doprinos razvoju softvera obavljali su vanjski suradnici (tri stalna zaposlenika, i preko deset povremenih) te slijepe osobe koje su testirale rezultate rada. Testiranje novonastalog softvera i web aplikacije

⁷⁸ Žulj, A. Prilagođavanje građe slijepim i slabovidnim osobama i digitalne zbirke. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 117.

⁷⁹ Butorac, D. Hrvatski savez slijepih: Projekt IPSIS – dosada postignuto. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/projekt-ipsis-sada-postignuto-451/> (20.7.2015.)

bila je svakodnevna zadaća trojice slijepih volontera te još dvadeset slijepih korisnika koji su povremeno bivali uključeni u projekt.⁸⁰

„Prvi i osnovni motiv pokretanja IPSIS projekta bio je taj da je u vrijeme pokretanja projekta računalna tehnologija bila gotovo nedostupna većini slijepih osoba. Razlozi te nedostupnosti bili su sljedeći:

- prevelika cijena softvera i hardvera
- nepostojanje kvalitetnih rješenja za slijepe na hrvatskom jeziku
- malen broj korisnika koji mogu pružiti podršku
- premalo sadržaja na internetu koji bi zadovoljavao potrebe slijepih
- premalo digitalne literature za slijepe“⁸¹

Digitalizirana građa u okviru ovog projekta bili su udžbenici i skripte za visoko obrazovanje na hrvatskom jeziku, uz dopuštenje autora te ostale knjige koje nisu potrebne studentima, a dostupne su u HTML formatu. Zbirka je bila dostupna isključivo slijepim i slabovidnim osobama u Hrvatskoj koji su članovi Hrvatskog saveza slijepih.⁸² Unutar projekta IPSIS razvijao se i besplatni programski paket – Govorni Linux za slijepe (GLS). U ovaj programski paket ugrađena je hrvatska govorna sinteza s hrvatskom glasovnom bazom, načinjenom na Odsjeku za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. „GLS omogućuje lako i brzo ovladavanje računalom (bez poznavanja stranih jezika) te uspješno obavljanje najosnovnijih zadataka uz podršku hrvatske govorne sinteze koja potpuno razumljivo čita svaki dokument na hrvatskom jeziku. Također omogućuje i samostalnost u pisanju na računalu i u radu sa sustavom datoteka, uređivanje i tiskanje teksta, pretraživanje interneta, korištenje elektroničke pošte, čitanje MP3 datoteka te jednostavne računske operacije uz upotrebu kalkulatora.“⁸³

GLS je besplatan program i dostupan svima na korištenje. Njegov instalacijski CD sadrži pretraživač datoteka, svirač audioformata, kalkulator, uređivač teksta, internetski pretraživač i e-mail. GLS je samostalna Linux distribucija, što slijepoj osobi omogućuje samostalan rad na bilo kojem računalu. U instalacijskom paketu može se naći i vrpca na kojoj je snimljen

⁸⁰ Butorac, D. Hrvatski savez slijepih: Projekt IPSIS – dosada postignuto. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/projekt-ipsis-sada-postignuto-451/> (20.7.2015.)

⁸¹ Butorac, D. Hrvatski savez slijepih: Projekt IPSIS – dosada postignuto. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/projekt-ipsis-sada-postignuto-451/> (20.7.2015.)

⁸² Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 112.

⁸³ Ciganović, K. Izgradnja digitalnih zbirki za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj. // 7. seminar arhivi, knjižnice, muzeji. // uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 115.

sustav uputa. Program je promoviran u kazalištu „Vidra“ (Kazalište slijepih) u Zagrebu 2003. godine.⁸⁴

U sklopu projekta IPSIS, Hrvatski savez slijepih objavio je 2002. godine online priručnik naziva *Kuharica za digitalizaciju knjiga*. Cilj ovog priručnika bila je pomoć u pretvaranju tiskanih knjiga namijenjenih zbirci za slijepe i slabovidne osobe u digitalni format.⁸⁵

IPSIIS web portal bio je postavljen na adresi www.ipsis.hr⁸⁶, međutim, vidljivo je da danas ova Web stranica više nije u funkciji. Na Web stranici Hrvatskog saveza slijepih, u članku *Projekt IPSIS – do sada postignuto*, navodi se kako Web portal za slijepe, načinjen u okviru projekta, nema puno korisnika, a kao mogući razlog navodi se da slijepi korisnici ne pregledavaju isključivo portale sa specijaliziranim sadržajem.⁸⁷ Drugim riječima, za pretpostaviti je da je Web stranica ipsis.hr ugašena zbog premalog posjeta korisnika. Budući da se informacijska tehnologija stalno razvija, slijepi i slabovidni korisnici pomoću dodatne računalne opreme mogu pristupiti (gotovo) svakoj Web stranici te svoje interese mogu „potkrijepiti“ neovisno o specijaliziranim Web portalima.

7.1.2. Digitalna zbirka za slijepe

Digitalna zbirka za slijepe razvijala se u okviru više različitih projekata. Cilj je bio pružiti slijepima pristup pisanoj građi, što se može ostvariti pomoću Interneta.⁸⁸ Na početku se zbirka nalazila na dvije Web adrese (kao što je već spomenuto, IPSIS Web stranica više nije u funkciji), a trenutno se nalazi samo na Web stranicama Filozofskog fakulteta u Zagrebu: <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/dzs/>.

Zbirka na stranicama Filozofskog fakulteta u Zagrebu organizirana je jednostavno, abecednim redoslijedom, a sastoji se od mnogih poveznica koje vode prema određenom članku ili mapi vezanoj za neku temu, u kojoj se opet nalazi više članaka ili podmapa.

⁸⁴ Promocija Govornog Linuxa za slijepe – prvog govornog operacijskog sustava na hrvatskom jeziku. // EduPoint časopis. God. 3(2003), Zagreb. Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/Novosti/1.html> (5.9.2015.)

⁸⁵ Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 110-111.

⁸⁶ Promocija Govornog Linuxa za slijepe – prvog govornog operacijskog sustava na hrvatskom jeziku. // EduPoint časopis. God. 3(2003), Zagreb. Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/Novosti/1.html> (5.9.2015.)

⁸⁷ Butorac, D. Hrvatski savez slijepih: Projekt IPSIS – dosada postignuto. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/projekt-ipsis-sada-postignuto-451/> (20.7.2015.)

⁸⁸ Butorac, D. Hrvatski savez slijepih: Projekt IPSIS – dosada postignuto. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/projekt-ipsis-sada-postignuto-451/> (20.7.2015.)

Index of /infoz/dzs

<u>Name</u>	<u>Last modified</u>	<u>Size</u>	<u>Description</u>
 Parent Directory		-	
 Cale_Feldman.htm	19-Dec-2007 11:07	26K	
 Gesner.htm	19-Dec-2007 11:02	2.2K	
 Horvat_1993.htm	19-Dec-2007 10:13	25K	
 Kaltwasser_1971.htm	19-Dec-2007 10:38	29K	
 Library/	29-Apr-2003 17:16	-	
 PDF-i/	07-Jul-2008 14:59	-	
 StilCSS.css	25-Jan-2006 11:57	854	
 _notes/	29-Apr-2003 17:16	-	
 abckat.htm	07-Jul-2008 12:58	59K	
 autori.htm	29-Jan-2006 11:56	2.5K	
 batusic_2003.htm	19-Dec-2007 11:01	40K	
 bibliografija.htm	22-May-2007 13:08	188K	
 casopisi.htm	26-Jan-2006 18:12	2.8K	
 html/	11-Jun-2008 09:38	-	

Slika 2: Prikaz osnovne podjele Digitalne zbirke za slijepe - FFZG web stranica

7.1.3. Projekt Blindbooks

Za potrebe pretraživanja i lakšeg snalaženja u digitalnim zbirkama za slijepe, kreirana je tražilica www.blindbooks.hr, koja danas više nije u funkciji. Projekt je predstavljen u okviru nacionalnog programa obilježavanja Europske godine osoba s invaliditetom, 9. prosinca 2003. godine u Europskom domu u Zagrebu, a pod vodstvom Hrvatskog saveza slijepih.⁸⁹ Cilj projekta Blindbooks bio je poboljšati informatičku pismenost slijepih dok se služe Internetom, a slijepim studentima omogućiti da se služe literaturom koja im je dostupna preko Web portala ovog projekta.⁹⁰

Uz pomoć ove tražilice bilo je vrlo lako pronaći bilo koji digitalni tekst ili knjigu koja sadrži traženi pojam. Također, pružala je mogućnost da se zanemare svi nastavci hrvatskog jezika

⁸⁹ Švenda, D. CARNet: Hrvatska akademska istraživačka mreža: Prezentiran Blindbooks.hr. Dostupno na: http://www.carnet.hr/novosti/novosti?news_id=159 (20.7.2015.)

⁹⁰ CARNet: Hrvatska akademska istraživačka mreža: Web literatura za slijepe studente – Blindbooks. (25.2.2011.) Dostupno na: <http://www.carnet.hr/projekti/blindbooks> (20.7.2015.)

kako bi traženi pojam uvijek bio pronalazljiv u bilo kojem od svojih pojava oblika. Kod izrade digitalnih zbirki najveća zapreka bila su autorska prava te je proces dobivanja dozvole objavljivanja nekog djela u digitalnoj zbirci za slijepe bio vrlo dugotrajan.⁹¹

Vođenje i koordinaciju ovog projekta je ispred Hrvatskog saveza slijepih preuzeo Danko Butorac, a financijsku potporu je omogućio CARNet. Za sam projekt jedna od najvažnijih odrednica jest izjednačavanje uvjeta studiranja slijepih studenata s ostalima (videćim) studentima.⁹²

⁹¹ Butorac, D. Hrvatski savez slijepih: Projekt IPSIS – dosada postignuto. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/projekt-ipsis-sada-postignuto-451/> (20.7.2015.)

⁹² Švenda, D. CARNet: Hrvatska akademska istraživačka mreža: Prezentiran Blindbooks.hr. Dostupno na: http://www.carnet.hr/novosti/novosti?news_id=159 (20.7.2015.)

8. Hrvatska knjižnica za slijepe u Zagrebu

Hrvatska knjižnica za slijepe u Zagrebu osnovana je 1.1.1965. godine kao Republička knjižnica u sastavu Saveza slijepih Hrvatske.⁹³ Uredbom o osnivanju Hrvatske knjižnice za slijepe Republika Hrvatska i Hrvatski savez slijepih osnivaju Hrvatsku knjižnicu za slijepe kao javnu ustanovu od interesa za RH, koja započinje samostalno djelovati 18.4.2000. godine.⁹⁴

Knjižnica se sastoji od posudbenog odjela, brajčne tiskare te studija za snimanje zvučnih izdanja. Knjižnični fond ove knjižnice sadrži knjige na brajici i zvučne knjige na audio kazetama i CD-ima. Prve knjige za slijepe prepisivale su se ručno uz pomoć tablice i šila, no zahvaljujući napretku tehnologije, javljaju se i prvi tiskarski strojevi za prijepis brajice koje zamjenjuju računala opremljena posebnim programima.⁹⁵

Temelj za osnivanje republičke knjižnice u sastavu Saveza slijepih 1965. godine bile su ručno prepisane knjige na brajici, stvarane u Udruženju slijepih Grada Zagreba. Osnutkom vlastite tiskare 1969. i studija za snimanje zvučnih izdanja 1970. godine, knjižnica se naposljetku „opskrbljuje“ i knjigama iz vlastite proizvodnje. Godine 1994. u tiskari se počinju primjenjivati računala i brajčni pisači, čime je znatno poboljšana kvaliteta i brzina proizvodnje.⁹⁶

Prve audio knjige za slijepe u Hrvatskoj knjižnici za slijepe snimane su na magnetofonske vrpce, a prva knjiga snimljena na tom mediju bila je *Tajni putnik* (Georges Simenon).⁹⁷ Nakon toga kreće snimanje zvučnih knjiga na audio kazete, od 2000. godine snimaju se na CD-u, a godine 2010. snimljena je prva knjiga Knjižnice u DAISY formatu (*Tkanje života*).⁹⁸ Predsjednik Hrvatske knjižnice za slijepe je Vojin Perić, a ravnateljica Sanja Frajtag.⁹⁹

⁹³ Hrvatska knjižnica za slijepe: Povijesni pregled. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/povijesni%20pregled.html> (7.9.2015.)

⁹⁴ Hrvatska knjižnica za slijepe: Povijesni pregled. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/povijesni%20pregled.html> (7.9.2015.)

⁹⁵ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str 65.

⁹⁶ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str 64-65.

⁹⁷ Hrvatska knjižnica za slijepe: Knjižni fond – zvučne knjige. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/FOND%20ZVUCNIH%20KNJIGA.pdf> (7.9.2015.)

⁹⁸ Hrvatska knjižnica za slijepe: Knjižni fond – zvučne knjige. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/FOND%20ZVUCNIH%20KNJIGA.pdf> (7.9.2015.)

⁹⁹ Hrvatska knjižnica za slijepe: O knjižnici. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/index.html> (25.7.2015.)

8.1. Korisnici Hrvatske knjižnice za slijepe

„Prateći IFLA-ine Smjernice za knjižnice za slijepe i Smjernice za narodne knjižnice – o potrebi slobodnog pristupa informacijama za sve, Hrvatska knjižnica za slijepe pruža usluge vjerojatno najvećem broju osoba s posebnim potrebama. Korisnikom Hrvatske knjižnice za slijepe može postati svaka slijepa i slabovidna osoba bez obzira je li član Saveza slijepih ili ne, kao i sve one osobe koje ne mogu čitati standardni tisak bilo zbog oštećenja vida (mrena, disleksija, oštećenja na mozgu i sl.) ili iz nekoga drugog razloga zbog kojeg ne mogu okretati stranice teksta (npr. nepokretne, teško pokretne osobe i sl.).“¹⁰⁰ Također, važno je napomenuti da se uslugama knjižnice mogu koristiti slijepe osobe u Hrvatskoj, i u inozemstvu. Za upis u Hrvatsku knjižnicu za slijepe naplaćuje se članarina, koja vrijedi 12 mjeseci. Izuzetak su učenici i studenti, koji ne moraju plaćati članarinu.¹⁰¹

Kod učlanjenja korisnik dobiva besplatno popis knjiga (u obliku koji mu odgovara – standardni tisak, brajica ili CD) iz kojeg odabire naslove koje želi čitati. Oni kojima je dostupan Internet, mogu popise knjiga naći i na mrežnoj stranici knjižnice - www.hkzasl.hr. Većinom se knjige posuđuju poštom i šalju se na kućne adrese korisnika knjižnice (u Hrvatskoj, i u inozemstvu). Korisnici koji žive u Zagrebu mogu također sami doći posuditi knjige u knjižnicu, a za one teže pokretne, nepokretne ili koji žive sami, s područja Zagreba i Zagrebačke županije knjižnica organizira dostavu knjiga automobilom. Knjižnica također nudi mogućnost posudbe za korisnike Knjižnice smještene u domovima umirovljenika. Knjižnica ima razvijenu i međuknjižničnu posudbu s istovrsnim knjižnicama u svijetu.¹⁰²

Pristupnica za učlanjenje u Hrvatsku knjižnicu za slijepe može se naći na stranicama Knjižnice te ispuniti u Microsoft Word dokumentu.

¹⁰⁰ Hrvatska knjižnica za slijepe: Za korisnike.. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/za%20korisnike.html> (25.7.2015.)

¹⁰¹ Hrvatska knjižnica za slijepe: Za korisnike.. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/za%20korisnike.html> (25.7.2015.)

¹⁰² Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str 66.

8.1.2. E-katalog Hrvatske knjižnice za slijepe

Od sredine 2015. godine, Hrvatska knjižnica za slijepe nudi novu uslugu – preuzimanje e-knjiga izravno iz kataloga knjižnice.¹⁰³ Na Web stranici Knjižnice (www.hkzasl.hr) mogu se naći prijava za uslugu e-knjige (potrebno je samo poslati e-mail s punim imenom i prezimenom te se u povratnom e-mailu korisniku šalju upute, korisnički ID i lozinka) te upute za korištenje usluge e-knjiga.¹⁰⁴

Do određenog naslova e-knjige može se doći izravno putem e-kataloga knjižnice. Katalog izgleda vrlo jednostavno te omogućuje vrlo laku navigaciju za slijepe i slabovidne korisnike. Na samom početku stranice na kojoj se nalazi katalog, postoji poveznica prema uputama za korištenje kataloga.

Na sredini kataloga nalazi se polje za upis pojma koji se pretražuje (ime i prezime autora, ime djela odnosno predmet koji se istražuje). Također, postoji poveznica prema popisu zvučne građe Knjižnice, mogu se namjestiti veličina slova, boja pozadine i boja slova te postoji opcija Dodatno podešavanje – gdje se osim boje pozadine i boje slova može promijeniti boja slova, veličina slova te oblik fonta.

Hrvatska knjižnica za slijepe, Zagreb
DOBRODOŠLI U KATALOG KNJIŽNICE!
[Upute za pretraživanje](#)

Odaberite vrstu građe ili upišite pojam koji tražite!

Traži Poništi

Građa: Zvučna knjiga
Aa Aa Aa Aa
Bb Bb Bb Bb Bb Bb Bb Bb
[Dodatno podešavanje](#)

Slika 3: E-katalog Hrvatske knjižnice za slijepe

¹⁰³ E-bilten: Nova online usluga Hrvatske knjižnice za slijepe – preuzimanje zvučnih knjiga.. (1.7.2015.) Dostupno na: <https://hcdbilten.wordpress.com/2015/07/01/nova-online-usluga-hrvatske-knjiznice-za-slijepe-preuzimanje-zvucnih-knjiga/> (30.7.2015.)

¹⁰⁴ Hrvatska knjižnica za slijepe: Obavijesti – Usluga e-knjige: preuzimanje zvučnih knjiga putem interneta. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/obavijesti.html> (5.9.2015.)

E-knjige dostupne za preuzimanje
 UKUPNO: 1076
 Pretraživanje

Dostupni naslovi poredani su kronološki
 Poredaj po: [AUTORU](#) [NASLOVU](#) [KRONOLOŠKI](#)
 PRIKAZ STRANICE: 1. od 22
 Odabir stranice: [1](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#) [8](#) [9](#) [Dalje](#)

ADAMS, Douglas
Vodič kroz galaksiju za autostopere
 Zagreb : Hrvatska knjižnica za slijepe, 2015.

ANDRIĆ, Ivo
Gospođica
 Zagreb : Hrvatska knjižnica za slijepe, 2015.

AUSTEN, Jane
Ponos i predrasude

Slika 4: Popis zvučne građe u e-katalogu Hrvatske knjižnice za slijepe

Trenutno je u e-katalogu dostupno 1076 naslova e-knjiga za preuzimanje.

8.2. Knjižnični fond Hrvatske knjižnice za slijepe

Knjižni fond Hrvatske knjižnice za slijepe čine knjige na brajici: 2142 naslova, odnosno 3192 primjerka i zvučne knjige na audio kazetama i CD-ovima u MP3 formatu: 2513 naslova, 13688 primjeraka.¹⁰⁵ *Fables et poesie diverse* najstarija je te najvrijednija knjiga na brajici iz fonda knjižnice, a tiskana je u Švicarskoj 1862. godine. Najstarija prepisana knjiga na brajici na hrvatskom jeziku u ovoj knjižnici je *Amor i Psihe* (Apulej), iz 1908. godine.¹⁰⁶

Slijepe osobe nisu bile samo prepisivači nota, nego i korepetitori, glazbenici i nastavnici glazbe. Budući da je najveći interes za sviranje bio za instrumente s klavijaturom, tako je i najviše nota iz zbirke pisano upravo za orgulje, glasovir i harmoniku. Prve note iz zbirke

¹⁰⁵Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str 63-75.

¹⁰⁶ Hrvatska knjižnica za slijepe: Knjižni fond – knjige na brajici. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/KNJIZNI%20FOND-BRAJICA.pdf> (7.9.2015.)

Hrvatske knjižnice za slijepe potječu s početka 20. stoljeća, a radi se o sonatama za orgulje Felixa Mendelsohna (Pariz, 1905.)¹⁰⁷

Velika se pažnja posvećivala odgoju i obrazovanju slijepih pa su se tako tiskali udžbenici (npr. *Udžbenik za učenje kratkopisa* iz 1908., i *Počelnica za odrasle slijepe* iz 1963.), kao i niz rječnika na brajici te mnogih časopisa za slijepe (*Mladost*, *Žena*, *Znanost i umjetnost*).¹⁰⁸

¹⁰⁷Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str . 67.

¹⁰⁸Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str . 68.

9. Primjeri dobre prakse knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne u hrvatskim narodnim knjižnicama

Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Hrvatskoj još uvijek su nedovoljno razvijene s obzirom na potrebu da na jednak način ponude dostupnost traženih informacija svim korisnicima. Ipak, ohrabrujuć broj narodnih knjižnica organizira mnoge projekte za pomoć korisnicima s oštećenjem vida te pokušavaju nabaviti opremu koja je potrebna za nesmetan rad i potragu za potrebnim informacijama takvih korisnika u njihovim knjižnicama. U sljedećim poglavljima bit će opisano nekoliko narodnih knjižnica koje se mogu pohvaliti dobrom praksom knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne.

9.1. Knjižnica „Fran Galović“ Koprivnica

Jedan od najboljih primjera dobre prakse uvođenja novih knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj je narodna knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ iz Koprivnice. Ova je knjižnica 2006. godine sprovela projekt pod nazivom Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne, koji je sufinancirala Europska unija, u okviru programa CARDS 2002 – Pružanje socijalnih usluga u neprofitnom sektoru. Projekt je bio provođen u suradnji s Udrugom slijepih Koprivničko-križevačke županije. Ciljevi projekta su ravnopravna uključenost slijepih i slabovidnih osoba u lokalnu zajednicu i društvo u cjelini, kvalitetniji pristup izvorima znanja i informiranja u lokalnoj sredini, veća društvena podrška slijepim i slabovidnim osobama te bolje razumijevanje zajednice za potrebe slijepih i slabovidnih.¹⁰⁹

„Kao opći ciljevi projekta navedeni su:

1. Ravnopravna uključenost (inkluzija) slijepih i slabovidnih osoba u zajednicu koja ih podržava te u društvu u cjelini,
2. izgradnja modela suradnje između Udruge slijepih i Narodne knjižnice u području pružanja nepodmirenih potreba u izvaninstitucionalnom odgoju i obrazovanju za osobe s posebnim potrebama“¹¹⁰

¹⁰⁹ Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2006. godini. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2007. Str. 10

¹¹⁰ Novota, S. Programi Europske Unije: Iskustva u provedbi projekata u Republici Hrvatskoj. Rijeka: Udruga za razvoj civilnog društva SMART, 2007. Dostupno na: <http://www.smart.hr/dokumenti/Programi%20EU.pdf> (15.8.2015.)

U specifičnim ciljevima navedeno je kvalitetnije obrazovanje i informiranje slijepih i slabovidnih na području djelatnosti ove knjižnice, njihov olakšan pristup izvorima znanja, veće šanse takvih korisnika za uspješnije školovanje te na kraju njihovo osamostaljivanje i veća kvaliteta života.¹¹¹

„Planirane aktivnosti projekta bile su:

1. edukacija knjižničnoga osoblja za kvalitetno pružanje usluga slijepima i slabovidnima
2. sastavljanje popisa vrsta i naslova knjižnične građe, kao i tehničke opreme i pomagala koje treba nabaviti kao temeljne sastavnice nove usluge
3. nabava i obrada knjižnične građe te nabava opreme
4. uređenje prostora i smještaj knjižnične građe
5. usluge direktnim kontaktima i poštom (članovi Udruge slijepih), preko oftalmologa u koprivničkoj bolnici, lokalnih i republičkih sredstava javnog priopćavanja, putem info punktova u knjižnici, Gradu i Županiji, preko internetskih stranica knjižnice, Grada, Županije, Hrvatskog saveza slijepih, Hrvatskoga knjižničarskog društva, edukativno-animacijske radionice za korisnike
6. promidžba nove usluge“¹¹²

U fazi formiranja početnog fonda specijalne građe nabava knjižnične građe bila je najintenzivnija. Nabavljeno je najviše zvučnih knjiga, u skladu s potrebama potencijalnih korisnika. Radilo se uglavnom o knjigama za djecu i mlade, poglavito o školskim lektirama. Knjižnica i danas nabavlja građu po ovim smjernicama. Što se tiče tehničke opreme, nabavljeno je samostalno elektroničko povećalo Optelec tip ClearView+ te elektroničko povećalo uz računalo. Također je za slijepe nabavljeno računalo s govornom jedinicom i čitačem ekrana (Jaws for Windows 6 pro), Brailleov redak (Handy tech classic 44) i Brailleov tiskač (Index Everest) s ormarićem za smanjenje buke. Nabavljena su i tri MP3 CD playera s kasetofonom i slušalicama namijenjena za slušanje zvučnih knjiga te transporter za teže pokretne osobe, kako bi se mogle kretati stubištem.¹¹³

¹¹¹ Novota, S. Programi Europske Unije: Iskustva u provedbi projekata u Republici Hrvatskoj. Rijeka: Udruga za razvoj civilnog društva SMART, 2007. Dostupno na: <http://www.smart.hr/dokumenti/Programi%20EU.pdf> (15.8.2015.)

¹¹² Novota, S. Programi Europske Unije: Iskustva u provedbi projekata u Republici Hrvatskoj. Rijeka: Udruga za razvoj civilnog društva SMART, 2007. Dostupno na: <http://www.smart.hr/dokumenti/Programi%20EU.pdf> (15.8.2015.)

¹¹³ Vugrinec, Lj. Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica: rezultati 2006.-2011. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 55-57.

Tijekom uvođenja knjižnične usluge za slijepe i slabovidne edukacija knjižničara i članova Udruge slijepih provodila se u Hrvatskoj i u inozemstvu. Tako su se održavali studijski posjeti i obilasci knjižnica i drugih institucija te je knjižnica surađivala s Hrvatskom knjižnicom za slijepe, Gradskom knjižnicom „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, Udrugama „Dodir“ i „Mala kuća“ iz Zagreba i dr. Petero knjižničara (Dijana Sabolović-Krajina, Danijela Petrić, Josipa Strmečki, Kristian Ujlaki i Mario Zovko) boravilo je u petodnevnom studijskom boravku u Danskoj 2006. godine, kako bi se tamo upoznali s uslugama narodnih knjižnica za slijepe i slabovidne.¹¹⁴

Uvođenje nove usluge za slijepe i slabovidne osobe u Knjižnicu i čitaonicu „Fran Galović“ Koprivnica je osim nabave nove vrste građe i opreme, podrazumijevalo i upoznavanje novih korisnika sa specifičnim potrebama, odnosno njihovo obrazovanje.

Obrazovanje se odvijalo u tri smjera:

1. Obrazovanje knjižničnog osoblja za rad s opremom i knjižničnom građom namijenjenom slijepim i slabovidnim korisnicima kao i za rad s ovom skupinom korisnika.
2. Obrazovanje korisnika koji će novonabavljenu građu, pomagala i opremu koristiti.
3. Obrazovanje knjižničara iz drugih knjižnica koje namjeravaju osigurati neke knjižnične usluge za slijepe i slabovidne korisnike.¹¹⁵

Vrlo važan dio obrazovanja bio je obrazovanje korisnika. Organizirano je kroz trinaest tematskih radionica u prostoru knjižnice, kojima se poučavalo korisnike o pojedinoj vrsti građe, radu s opremom i pomagalicama, kvalitetnoj komunikaciji i sl. Također, koprivnički knjižničari od 2008. godine održavaju tečaj Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama u okviru Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.¹¹⁶

¹¹⁴ Vugrinec, Lj. Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica: rezultati 2006.-2011. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 57-58.

¹¹⁵ Ujlaki, K.; Strmečki, J. Obrazovanje i komunikacija u usluzi za slijepe i slabovidne osobe u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 95.

¹¹⁶ Vugrinec, Lj. Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica: rezultati 2006.-2011. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 58-60.

Jedna od važnih aktivnosti tijekom nastavka rada na ovom projektu bili su tečajevi brajice i informatike u knjižnici tijekom 2008. godine. Tečajevi su bili organizirani individualno i odvijali su se kroz dvadeset školskih sati za svakog korisnika. Također su održavani tečajevi brajice i za videće osobe (konkretno, za volontere Udruge slijepih Koprivničko-križevačke županije te koprivničke knjižničare).¹¹⁷ Također, koprivnički knjižničari od 2008. godine održavaju tečaj Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama u okviru Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

9.2. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac otvorila je 2003. godine povodom proslave 165. obljetnice postojanja novi odjel – Knjižnicu i čitaonicu za mlade, a velika novost unutar te knjižnice bilo je računalo sa softverom Jaws, koji omogućuje slijepim osobama pretraživanje Internetom. Tako je karlovačka knjižnica postala prva narodna knjižnica u Hrvatskoj koja nudi takvu vrstu usluge za slijepe.¹¹⁸

Prostor čitaonice u kojemu se nalazi već spomenuto računalo zvučno je izoliran i staklenom stijenom odvojen od dvorane i čitaonice dnevnog tiska, tako da se korisnici mogu nesmeteno služiti računalom (sve što je na zaslonu računala zvučno se reproducira). Također, knjižnica nabavlja Poet Compact – stolni elektronički čitač teksta sa softverom za pretvaranje teksta u zvuk te čitač ekrana SuperNova. Poet Compact radi na principu skenera – skenira materijal na crnom tisku te ga pretvara u zvučni zapis na hrvatskom jeziku. Uređaj je u potpunosti prilagođen slijepim osobama, što znači da je jednostavan za uporabu, a za njegovo korištenje nije potrebna informatička pismenost. Zvučne zapise također je moguće pohranjivati na CD ili DVD medije, budući da uređaj posjeduje ugrađeni CD/DVD snimač.¹¹⁹

Slijepim i slabovidnim osobama Knjižnica nudi knjižnu i neknjižnu građu svih vrsta (slikovnice, knjige na Brailleovom pismu, glazbenu zbirku, taktilne igračke). „Na Odjelu

¹¹⁷ Sabolović-Krajina, D. Tečajevi brajice i informatike u koprivničkoj knjižnici. // Web centar hrvatske kulture. Dostupno na: <http://www.culturenet.hr/default.aspx?id=15879> (5.8.2015.)

¹¹⁸ Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Knjižnica za mlade. Dostupno na: http://www.gkka.hr/?page_id=42 (7.9.2015.)

¹¹⁹ Čunović, K.; Vojnović N. Slijepe i slabovidne osobe u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 69-71.

audiovizualne građe slijepim i slabovidnim korisnicima dostupna je i zbirka zvučnih knjiga koja posjeduje oko 70 zvučnih knjiga, a korisnicima je dostupan i cjelokupan fond glazbenih CD-a.“ Za nabavu zvučnih knjiga Knjižnica surađuje s Hrvatskom knjižnicom za slijepe.¹²⁰

Od 2002. godine se u ovoj knjižnici, u okviru Odjela za djecu i mladež, održava igraonica namijenjena djeci predškolskog uzrasta. U okviru te igraonice, svake godine 15. listopada održava se Dan bijelog štapa, u suradnji s Udrugom slijepih Grada Karlovca i Karlovačke županije. Projekt *Pruži mi ruku, budi mi prijatelj!*, pod vodstvom Mirsada Bećirovića, za cilj je imao senzibilizaciju djecu od najranije dobi na probleme osoba s invaliditetom.¹²¹ Tako su i nastale slikovnice o psima vodičima - *Zola i Erik*, *Naša Zola* i *Zola odlazi u mirovinu*, autorice Nataše Vojnović.¹²²

Treba spomenuti i Digitaliziranu karlovačku baštinu, koja također pomaže slijepim i slabovidnim osobama u obrazovanju i pronalaženju informacija. Knjižnica je započela s digitalizacijom svoje Zavičajne zbirke 2003. godine. Ova građa predstavlja važan izvor podataka o životu u lokalnoj zajednici u određenim povijesnim razdobljima. Također, nakon digitalizacije starijih karlovačkih novina, započet je projekt digitalizacije *Karlovačkog tjednika*, lokalnih novina s najdužom tradicijom izlaženja i najopsežnijim izvorom informacija o životu lokalne zajednice.¹²³

9.3. Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik

Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik, nakon preseljenja u novi prostor u središtu grada, proširuje svoje usluge nabavom opreme i knjižnične građe za slijepe i slabovidne osobe. Najprije je nabavljeno računalo za slijepe i slabovidne osobe, koje isprva dugo nije bilo u funkciji. Knjižnica je uspostavila suradnju s Centrom za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, čija je djelatnica obučavala djelatnike šibenske knjižnice za rad na računalu, koji bi zatim to znanje prenosili slijepim korisnicima knjižnice. Ovaj pokušaj zbog nedostatka vremena nije

¹²⁰ Rački, S. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Knjižnične usluge za slijepe. Dostupno na: http://www.gkka.hr/?page_id=430 (7.9.2015.)

¹²¹ Čunović, K.; Vojnović N. Slijepe i slabovidne osobe u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 72-73.

¹²² Rački, S. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Knjižnične usluge za slijepe. Dostupno na: http://www.gkka.hr/?page_id=430 (7.9.2015.)

¹²³ Čunović, K.; Vojnović N. Slijepe i slabovidne osobe u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 74-75.

uspio, a sljedeći korak knjižnice bila je suradnja sa Znanstvenom knjižnicom Zadar koja je ustupila svog djelatnika za posao obuke određenog broja šibenskih građana koji ne mogu čitati standardni tisak.¹²⁴

Također, knjižnica je započela s nabavom knjiga na brajici te s formiranjem zbirke zvučne građe snimljene na CD-ima. Budući da postoji mogućnost da narodne knjižnice predlože snimanje određenih zvučnih knjiga Hrvatskoj knjižnici za slijepe za potrebe svojih korisnika, tu priliku iskoristila je i šibenska knjižnica. Radi se o dva naslova, *U pohvalu od grada Šibenika* te *Stari Šibenik: kalama, skalama i butama*, autora Milivoja Zenića.¹²⁵

Knjižnica je održala nekoliko projekata u svrhu pomoći slijepim i slabovidnim osobama, primjerice – Projekt „Studirajmo zajedno“, održan u siječnju 2015. godine. Odnosio se na korištenje informatičkih tehnologija, kako bi se pomoću njih stvorili uvjeti za ravnopravnu inkluziju slijepih i slabovidnih u studijske programe Ekonomskog i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Projekt se odvijao u organizaciji Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Udruge slijepih Šibensko-kninske županije.¹²⁶

9.4. Knjižnica 'Čujem, vjerujem, vidim' – zvučna knjižnica

U prostoru Zaklade *Čujem, vjerujem, vidim* Zagrebu otvorena je zvučna knjižnica istoimenog naziva, 5. svibnja 2015. godine, namijenjena slijepim i slabovidnim korisnicima te drugim osobama koje iz bilo kojeg razloga ne mogu čitati standardni (crni) tisak. „Cilj ove zvučne knjižnice jest pružanje knjižničnih usluga slijepim i slabovidnim osobama, osobama s oštećenjem vida i perceptivnim poteškoćama te onima koji zbog invaliditeta nisu u stanju držati knjigu ili rukovati njome, ili fokusirati i pomicati oči u mjeri u kojoj bi se omogućilo čitanje (osobe s disleksijom, ADHD-om, tjelesnim invaliditetom, i slično).“¹²⁷

¹²⁴ Krnčević, K.; Miše A. Usluge za slijepe i slabovidne u šibenskoj Gradskoj knjižnici. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013.Str. 81.

¹²⁵ Krnčević, K.; Miše A. Usluge za slijepe i slabovidne u šibenskoj Gradskoj knjižnici. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013.Str. 84.

¹²⁶ Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik: Arhiv događanja. Dostupno na: <http://www.knjiznica-sibenik.hr/> (7.9.2015.)

¹²⁷ In portal - News portal za osobe s invaliditetom: Zvučna knjižnica: bogati izbor knjiga za slijepe i slabovidne osobe. Dostupno na: <http://www.in-portal.hr/in-portal-news/kultura/8112/zvucna-knjiznica-bogati-izbor-knjiga-za-slijepe-i-slabovidne-osobe> (16.7.2015.)

U listopadu 2014. godine, Zaklada je po prvi put predstavila projekt osnivanja specijalne knjižnice za slijepe i slabovidne osobe. Važno je napomenuti da je prilagođena literatura besplatno dostupna korisnicima.¹²⁸ Isti mjesec Zaklada objavljuje prvu zvučnu knjigu u DAISY formatu – *Bog među ljudima – Isus Krist rođen za čovjeka*, izdanje knjige dr. Bože Lujica.¹²⁹ Također, Zaklada je na zamolbu Udruga slijepih osoba, prilagodila u DAISY formatu *Božanski časoslov za Božji puk*, za potrebe slijepih osoba. To je bilo prvo izdanje Časoslova u svijetu u ovom formatu i prvi Časoslov koji je prilagođen za potrebe slijepih osoba.¹³⁰ Knjižnični fond trenutno se sastoji od 220 zvučnih knjiga, 180 digitaliziranih knjiga te šest lektirnih naslova u zvučnim formatima (mp3 format, DAISY format) – namijenjenih i prilagođenih za učenike s disleksijom i ostale učenike koji iz nekog razloga ne mogu rabiti standardni tisak. Korisnici ove zvučne knjižnice jesu 400 slijepih osoba te 30 osoba s invaliditetom koji iz drugog razloga ne mogu čitati standardni (crni) tisak.¹³¹

Na Web stranicama Zaklade spominje se sljedeća svrha njihove djelatnosti:

- pomoć mladima na edukaciji,
- pomoć mladima, djeci i studentima s invaliditetom na edukaciji,
- promicanje cjeloživotnog obrazovanja,
- omogućavanje pristupa literaturi slijepim osobama i osobama s invaliditetom koje same ne mogu čitati.¹³²

Sama Zaklada *Čujem, vjerujem, vidim* proizašla je iz projekta *SOBA SUSRETA*, autora i urednika Mirka Hrkača, kroz koji je snimljena *Zvučna Biblija* na hrvatskom jeziku za potrebe slijepih osoba. U snimanju su sudjelovali Udruga ZAMISLI iz Zagreba, koja je i pomogla u

¹²⁸ Zaklada 'Čujem, vjerujem, vidim': Otvorena zvučna knjižnica 'Čujem, vjerujem, vidim'. Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/2015/05/otvorena-zvucna-knjiznica-cujem-vjerujem-vidim/> (16.7.2015.)

¹²⁹ Informativna katolička agencija: „Bog među ljudima, Isus Krist rođen za čovjeka“. Dostupno na: <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=144744> (16.7.2015.)

¹³⁰ Zaklada 'Čujem, vjerujem, vidim': Božanski časoslov za Božji puk za slijepe. Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/bozanskicasoslovzabozjipuk/> (16.7.2015.)

¹³¹ Zaklada 'Čujem, vjerujem, vidim': Otvorena zvučna knjižnica 'Čujem, vjerujem, vidim'. Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/2015/05/otvorena-zvucna-knjiznica-cujem-vjerujem-vidim/> (16.7.2015.)

¹³² Zaklada 'Čujem, vjerujem, vidim': O zakladi. Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/kakojenastalazaklada/> (16.7.2015.)

samom osnivanju Zaklade. Zvučna Biblija snimljena je u studiju Hrvatskog Katoličkog Radija u Zagrebu.¹³³

Ovakvi projekti pomažu osobama s oštećenjem vida u vidu bolje kvalitete obrazovanja, lakšeg pronalaženja informacija te smanjuju probleme u snalaženju s literaturom potrebnom za učenje (npr. stručna literatura).

¹³³ Zaklada 'Čujem, vjerujem, vidim': O zakladi . Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/kakojenastalazaklada/> (16.7.2015.)

9.4. Knjižnice grada Zagreba: Taktilna slikovnica „Putovanje mace Lile“

Knjižnice grada Zagreba u cilju poticanja čitanja, cjeloživotnog učenja i društvene integracije djece s teškoćama u razvoju te mladih s invaliditetom od 2007. godine provode programe pod nazivom *Knjižnica širom otvorenih vrata*. U realizaciji ovog projekta knjižnice surađuju s tridesetak organizacija, udruga i centara za djecu s teškoćama u razvoju i mlade s intelektualnim i tjelesnim invaliditetom.¹³⁴ U redoviti program knjižnice *Igraonica – pričaonica – maštaonica* uključena su djeca predškolske i školske dobi s teškoćama sluha, govora, čitanja i pisanja. Tako je i nastala slikovnica *Putovanje mace Lile*.¹³⁵

Taktilna slikovnica namijenjena je svoj djeci, osobito slijepima i visoko slabovidnima, a otisnuta je na brajici i/ili uvećanom tisku. Ilustracije su reljefne, izvedene u različitim tehnikama te su često intenzivnih boja i kontrasta radi stimulacije ostatka vida. Također, slikovnica ima uvez koji omogućuje horizontalno listanje stranica. Taktilne slikovnice moraju biti čvrste te izrađene od kartona ili tkanine. Poželjno je da materijali od kojih je izrađena taktilna slikovnica budu multisenzorni, što znači da je važno da potiču dodir, sluh, njuh i preostali vid gdje god je to moguće. Ilustracije bi trebale prikazivati samo ono bitno, biti jednostavne i jasne. Izrada taktilnih slikovnica u Knjižnicama grada Zagreba započinje 2007. godine, s prvom slikovnicom u obliku kratke i edukativne priče – *Koka Kvockalica i Crvić Mrvić*, koju je osmislila knjižničarka Natalija Dragoja.¹³⁶

Godine 2011. Knjižnice grada Zagreba povezuju se s organizacijom Typhlo & Tactus.¹³⁷ Ubrzo nakon toga, suradnjom Odjela za djecu i mladež Gradske knjižnice Knjižnica grada Zagreba i Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek” nastala je taktilna slikovnica *Putovanje Mace Lile* (autorice teksta i ilustracija su Hela Čičko i Natalija Dragoja), koja je objavljena na brajici i crnom tisku.¹³⁸

¹³⁴ Čičko, H. Taktilna slikovnica „Putovanje Mace Lile“. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 106.

¹³⁵ Čičko, H. Taktilna slikovnica „Putovanje Mace Lile“. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 106.

¹³⁶ Čičko, H. Taktilna slikovnica „Putovanje Mace Lile“. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 107-109.

¹³⁷ Međunarodno udruženje stručnjaka koji se bave djecom s oštećenjima vida te su pokretači jedinog Međunarodnog natječaja za izradu taktilnih slikovnica. Također su izradili smjernice za izradu taktilnih slikovnica koje strogo i precizno određuju njene fizičke karakteristike, format i broj stranica, tekst i ilustracije.

¹³⁸ Šupe, T.; Živković, D. Knjiga i čitanje u slijepe i slabovidne djece. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 57, 4(2014). Str. 264.

10. Istraživanje: Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u hrvatskim narodnim knjižnicama

Slijepe i slabovidne osobe specifični su korisnici naših knjižnica budući da nisu u mogućnosti koristiti standardne formate tiskanih publikacija. Knjižničari trebaju stalno učiti kako savladati prepreke s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju kod traženja informacija i korištenja knjižnične građe. Anketno istraživanje koje će biti predstavljeno u ovom poglavlju usmjerilo se na kvalitetu knjižničnih usluga koja je pružena slijepim i slabovidnim korisnicima u hrvatskim narodnim knjižnicama. Cilj ovog istraživanja bio je istražiti knjižničnu građu te ponuđene knjižnične usluge prilagođene slijepim i slabovidnim osobama, prilagođenost prostora knjižnice te postojanje suradnje knjižnica s udrugama i ustanovama koje pomažu ovakvoj vrsti korisnika. Istraživanje se provodilo putem anketnih upitnika (vidi Prilog 1), koje su bile poslane na e-mail adrese narodnih knjižnica. Anketnim upitnikom u ispitanim narodnim knjižnicama provjerena je vrsta knjižne građe za slijepe i slabovidne, načini nabave takve građe, postojanje sustava za zvučnu reprodukciju publikacija, posebne usluge ponuđene ovoj vrsti korisnika, prilagođenost Web stranica i online kataloga narodnih knjižnica za slijepe i slabovidne, prilagođenost prostora za kretanje slijepih i slabovidnih, način rada osoblja sa ovakvim korisnicima te njihovo zadovoljstvo međusobnom komunikacijom. Istražena su i mišljenja djelatnika narodnih knjižnica o planovima razvoja njihovih knjižničnih usluga ponuđenih za slijepe i slabovidne te njihovim problemima (poglavito što se tiče malog prostora i niskih financijskih mogućnosti).

Anketa je poslana na 135 e-mail adresa knjižnica, a odgovorilo je 72 knjižnice. Po županijama sudjelovao je sljedeći broj knjižnica:

- Zagrebačka županija – 4 knjižnice
- Krapinsko-zagorska županija – 2 knjižnice
- Sisačko-moslavačka županija – 6 knjižnica
- Karlovačka županija – 4 knjižnice
- Varaždinska županija – 3 knjižnice
- Koprivničko-križevačka županija – 1 knjižnica
- Bjelovarsko-bilogorska županija – 1 knjižnica
- Primorsko-goranska županija – 6 knjižnica
- Ličko-senjska županija – nijedna knjižnica
- Virovitičko-podravska županija – 1 knjižnica

- Požeško-slavonska županija – 4 knjižnice
- Brodsko-posavska županija – 1 knjižnica
- Zadarska županija – 4 knjižnice
- Osječko-baranjska županija – 5 knjižnica
- Šibensko-kninska županija – 3 knjižnice
- Vukovarsko-srijemska županija – 4 knjižnice
- Splitsko-dalmatinska županija – 10 knjižnica
- Istarska županija – 4 knjižnice
- Dubrovačko-neretvanska županija – 4 knjižnice
- Međimurska županija – 4 knjižnice

10.1. Rezultati

U sljedećim poglavljima bit će izneseni rezultati provedenog istraživanja, koji su podijeljeni po sljedećim skupinama anketnih pitanja:

- Knjižnična građa za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama
- Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama
- Prilagođenost prostora narodnih knjižnica za kretanje slijepih i slabovidnih osoba
- Suradnja narodnih knjižnica s drugim ustanovama/institucijama/udrugama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama
- Rad osoblja narodnih knjižnica sa slijepim i slabovidnim osobama

10.1.1 Knjižnična građa za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama

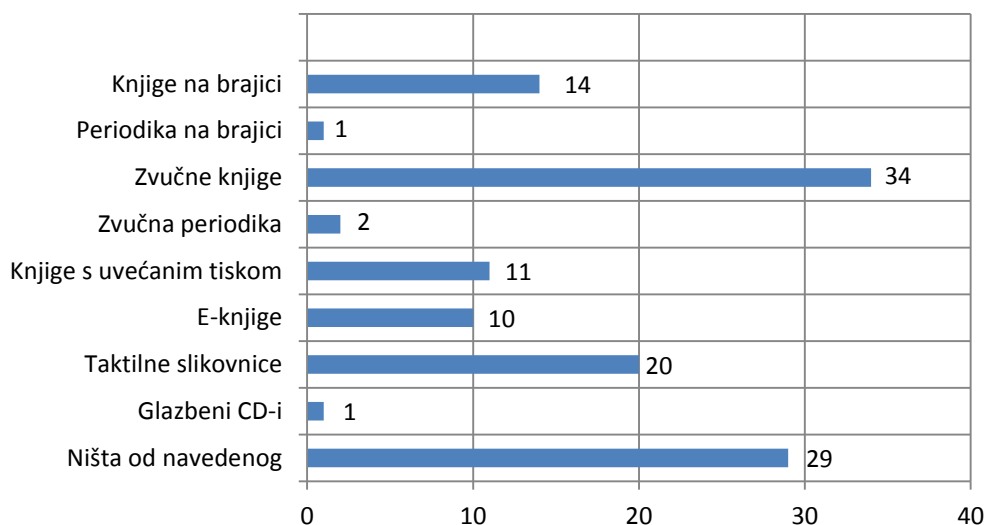
Prvi set pitanja odnosio se na knjižničnu građu za slijepe i slabovidne u ispitanim narodnim knjižnicama. Prvo pitanje u anketi glasilo je 'Sadrži li Vaša knjižnica poseban odjel namijenjen slijepim i slabovidnim osobama?'. Samo tri knjižnice odgovorile su na ovo pitanje potvrdno (4,17 %), a 69 knjižnica (95,83 %) nemaju odjel namijenjen ovoj vrsti knjižnica.

Slika 5: Knjižnice koje (ne) sadrže odjel s knjižničnom građom za slijepe i slabovidne osobe

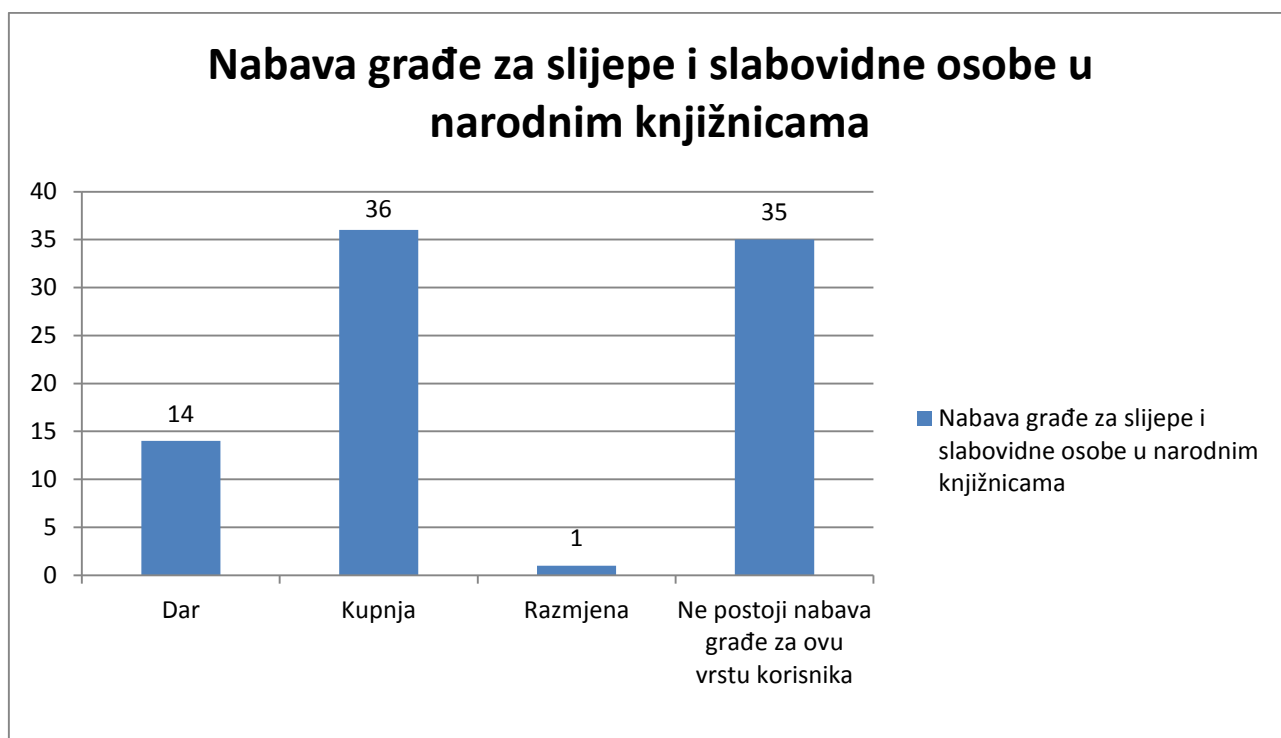
Sljedeće pitanje odnosilo se na vrste publikacija koje se nalaze u knjižničnom fondu pojedine knjižnice, a namijenjene su prvenstveno slijepim i slabovidnim osobama. Od narodnih knjižnica koje su sudjelovale u istraživanju, knjige na brajici posjeduje 14 knjižnica (19,44 %). Periodiku na brajici posjeduje samo jedna knjižnica, odnosno 1,39 % ispitanih knjižnica. Od svih navedenih vrsta publikacija, najviše knjižnica posjeduje zvučne knjige – 34 knjižnice (47,22 %). Zvučnu periodiku posjeduju samo dvije knjižnice, odnosno 2,78 %. Knjige s uvećanim tiskom posjeduje 11 knjižnica (15,28 %). E-knjige možemo pronaći u 10 knjižnica (13,89 %). Taktilne slikovnice ima 20 ispitanih knjižnica, odnosno 27,78 %. Od ispitanih knjižnica, čak 29 njih (40,28 %) ne posjeduje niti jednu publikaciju prilagođenu uporabi za slijepe i slabovidne osobe. Jedna knjižnica (1,39 %) navodi i glazbene CD-e kao građu namijenjenu slijepim i slabovidnim osobama.

Vrste publikacija za slijepe i slabovidne osobe u narodnim knjižnicama

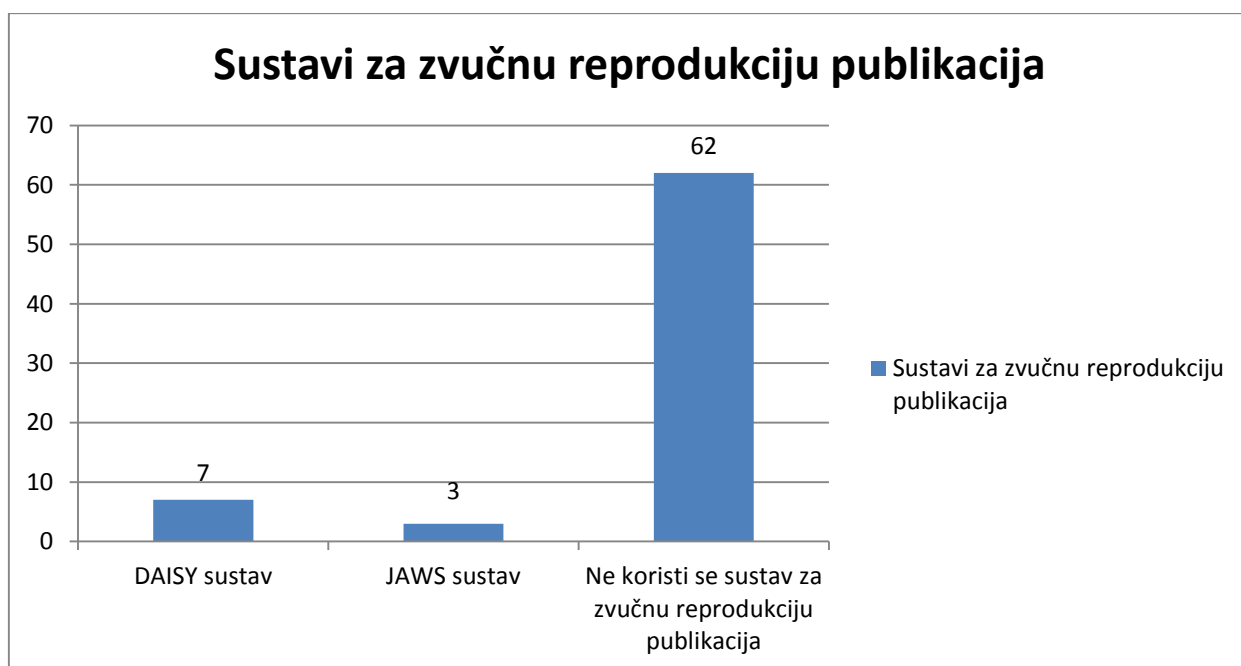
Slika 6: Vrste publikacija za slijepe i slabovidne osobe u narodnim knjižnicama

Na pitanje kako knjižnice nabavljaju građu namijenjenu slijepim i slabovidnim osobama, dar je odgovorilo 14 ispitanih knjižnica (19,44 %). Polovica knjižnica (36) nabavlja takvu građu kupnjom, samo jedna knjižnica (1,39 %) nabavlja takvu vrstu građe razmjenom, a čak 35 ispitanih knjižnica (48,61 %) uopće ne nabavlja građu namijenjenu slijepima i slabovidnima.

Slika 7: Nabava građe za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama

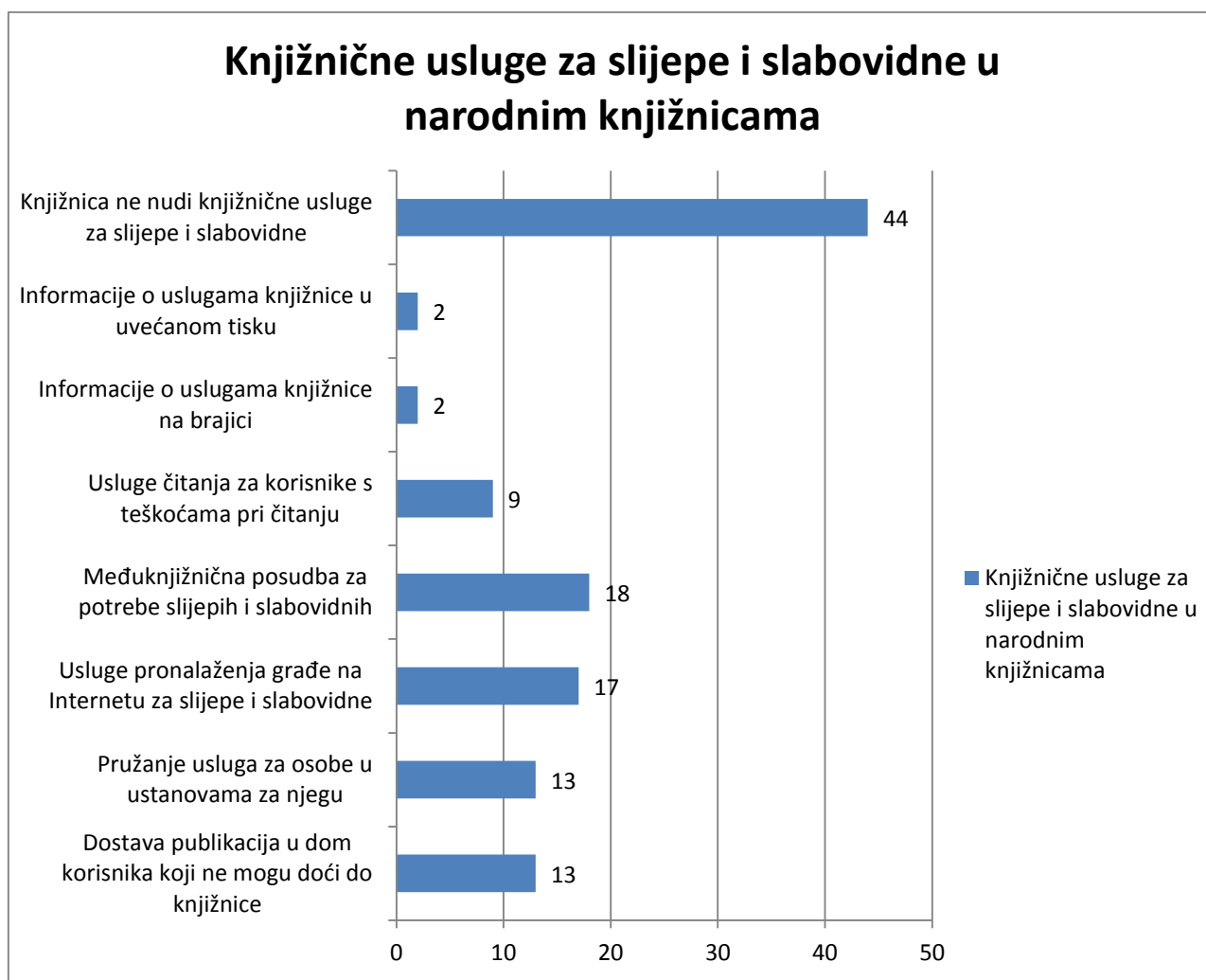
Sljedeće pitanje odnosilo se na postojanje sustava za reprodukciju zvučnih publikacija. Sedam knjižnica (9,72 %) koristi DAISY sustav. Tri knjižnice (4,17 %) navode uporabu JAWS sustava. Većina ispitanih knjižnica, odnosno njih 62 (86,11 %) ne koristi nijedan sustav za reprodukciju zvučnih publikacija.

Slika 8: Sustavi za zvučnu reprodukciju publikacija u narodnim knjižnicama

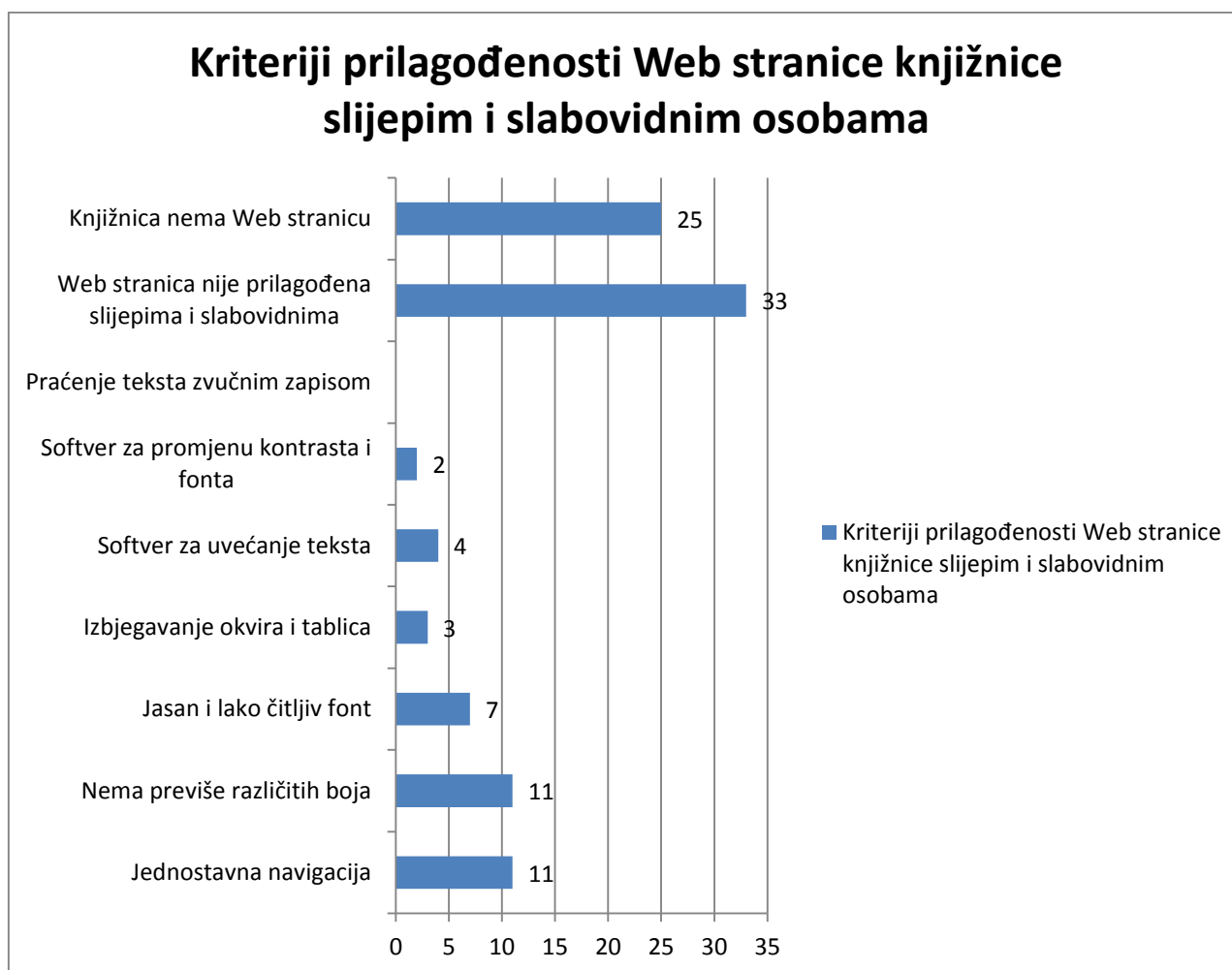
10.1.2. Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama

Drugi set pitanja odnosio se na knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe ponuđene u ispitanim narodnim knjižnicama. Na pitanje koje knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe nude u svojim knjižnicama, 13 knjižnica (18,15 %) nudi dostavu publikacija u dom korisnika koji su u nemogućnosti dolaska u knjižnicu. Isti broj knjižnica pruža knjižnične usluge za osobe smještene u ustanovama za njegu. Usluge pronalaženja građe na Internetu za potrebe slijepih i slabovidnih omogućuje 17 knjižnica (23,61 %). Od ispitanih knjižnica, njih 18 (25 %) nudi međuknjižničnu posudbu građe za potrebe slijepih i slabovidnih osoba. Devet knjižnica (12,5 %) u svojoj ponudi usluga omogućuje usluge čitanja za korisnike s teškoćama pri čitanju. Samo dvije knjižnice (2,78 %) mogu ponuditi informacije o uslugama knjižnice na brajici, a isti broj knjižnica nudi informacije o uslugama knjižnice u uvećanom tisku. Velik broj ispitanih knjižnica, odnosno njih 44 (61,11 %) ne nudi posebne knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe.

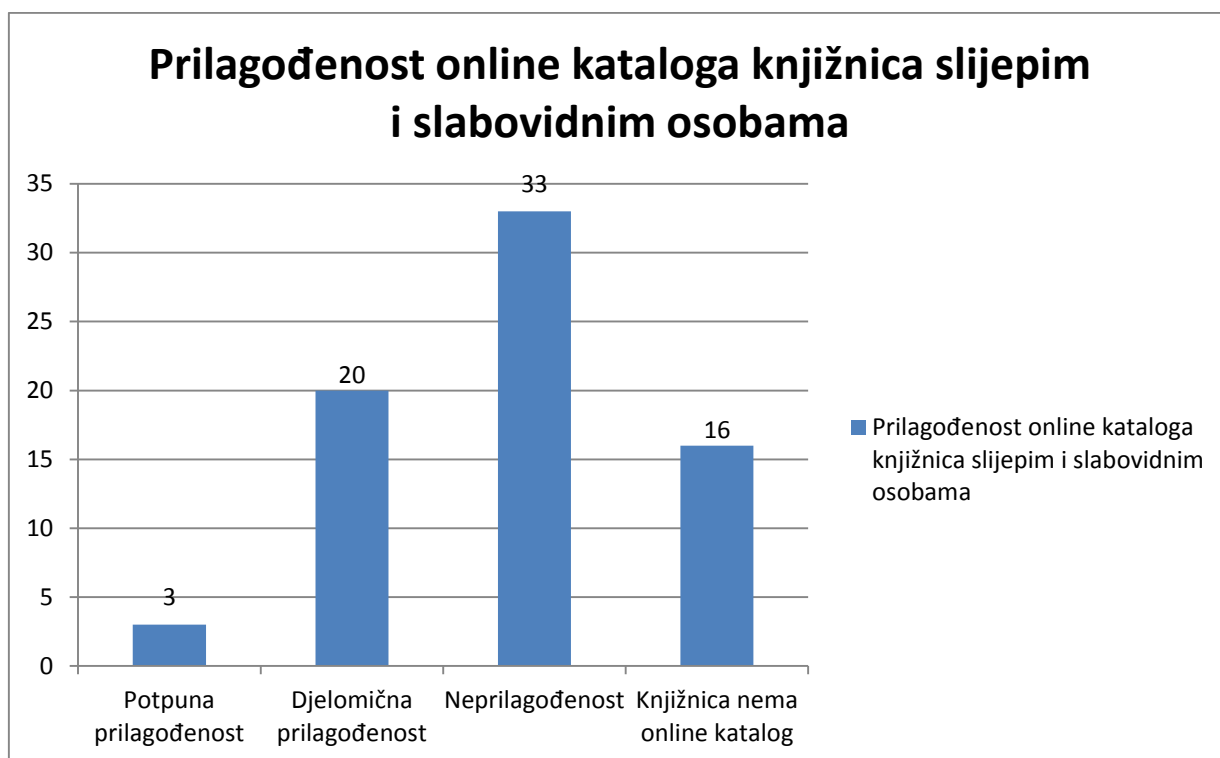
Slika 9: Ponuda knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama

Sljedeće pitanje odnosilo se na Web stranice narodnih knjižnica (naravno, u slučaju da pojedina knjižnica ima Web stranicu). Ispitali su se mogući kriteriji prilagođenosti Web stranice za slijepe i slabovidne osobe. Jednostavnu navigaciju na Web stranici nudi 11 knjižnica (15,28 %). Isti broj knjižnica ispunjava kriterij da nema previše različitih boja na Web stranici. Jasan i lako čitljiv font teksta na svojoj Web stranici omogućuje 7 knjižnica, odnosno 9,72 %. Tri knjižnice navelo je da na Web stranici izbjegavaju okvire i tablice (4,17 %). Samo četiri knjižnice (5,56 %) rabi softver za uvećanje teksta, a svega dvije knjižnice (2,78 %) rabi softver za promjenu kontrasta i fonta na svojim Web stranicama. Nijedna ispitana knjižnica ne nudi praćenje teksta zvučnim zapisom na svojoj Web stranici. Čak 33 knjižnice (45,83 %) navodi da njihove Web stranice nisu prilagođene slijepim i slabovidnim osobama, a 25 knjižnica (34,72 %) nema Web stranicu.

Slika 10: Kriteriji prilagođenosti Web stranica narodnih knjižnica slijepim i slabovidnim osobama

Sljedeće pitanje odnosilo se na prilagođenost online kataloga knjižnice slijepim i slabovidnim osobama (ako ga pojedina knjižnica ima). Od svih ispitanih knjižnica, samo tri knjižnice (4,17 %) smatraju da je njihov online katalog u potpunosti prilagođen slijepim i slabovidnim osobama. Djelomično prilagođen katalog ima 20 knjižnica (27,78 %). Velik broj knjižnica, odnosno njih 33 (45,83 %) smatraju da njihov online katalog nije prilagođen slijepim i slabovidnim osobama, a 16 knjižnica (22,22 %) nema online katalog.

Slika 11: Prilagođenost online kataloga knjižnica slijepim i slabovidnim osobama

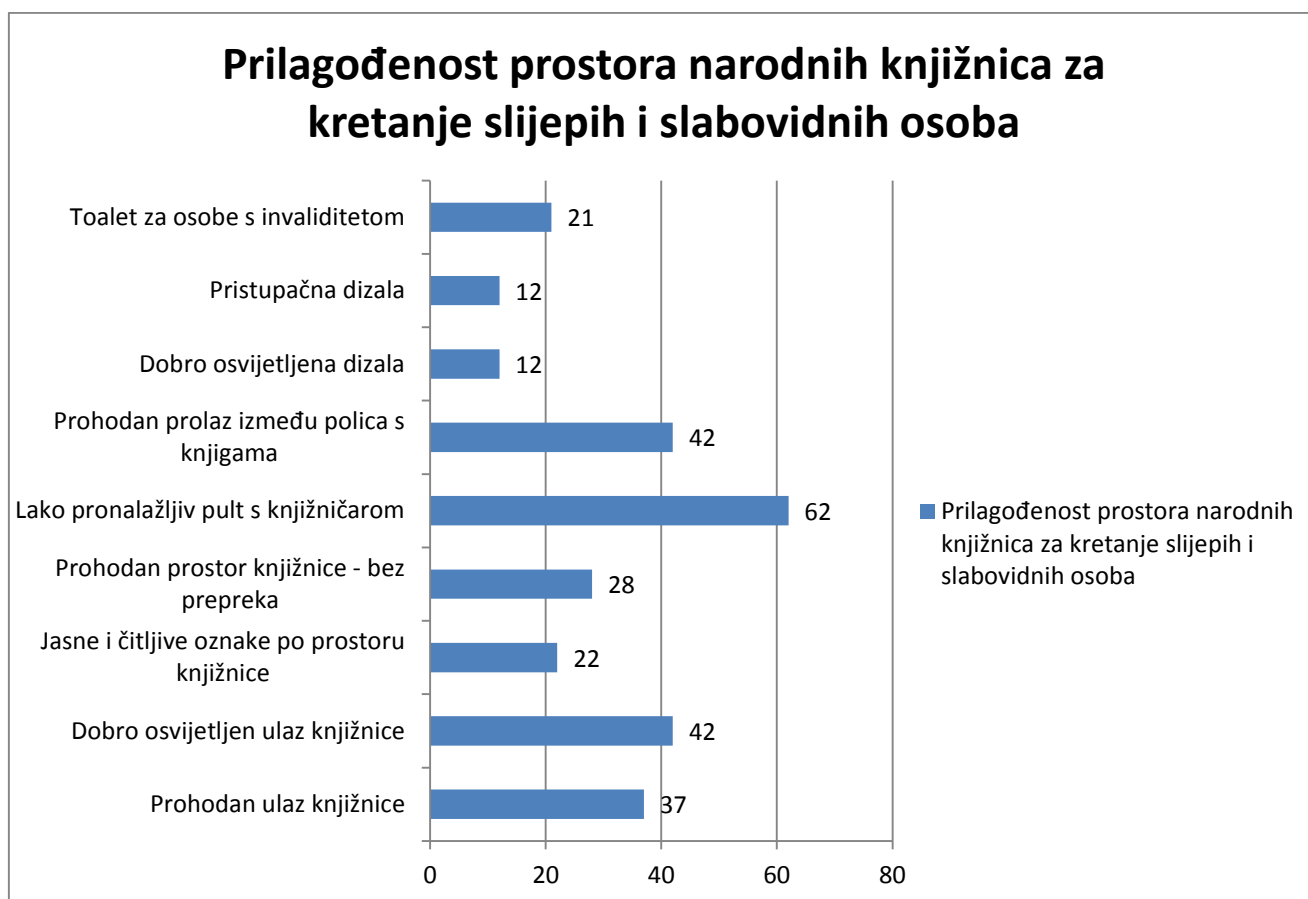
Zadnje pitanje koje se tiče knjižničnih usluga, odnosilo se na računala u knjižnicama koja su prilagođena slijepim i slabovidnim osobama. Većina ispitanih knjižnica ne posjeduje nijedno računalo namijenjeno slijepim i slabovidnim osobama, odnosno 61 knjižnica (84,72 %). Po jedno računalo namijenjeno ovoj vrsti korisnika posjeduje devet knjižnica, odnosno 12,5 %. Samo jedna knjižnica posjeduje 2-3 računala namijenjenih slijepim i slabovidnim osobama (1,39 %) te samo jedna knjižnica posjeduje više od tri računala za tu namjenu.

Slika 12: Broj računala namijenjenih slijepim i slabovidnim osobama u narodnim knjižnicama

10.1.3. Prilagođenost prostora narodnih knjižnica za kretanje slijepih i slabovidnih osoba

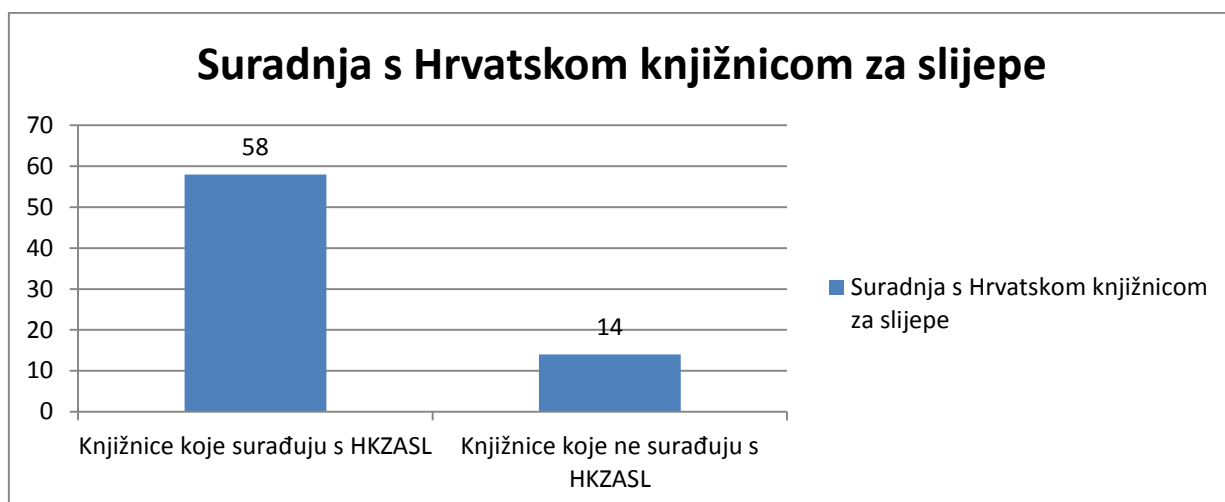
Sljedeće pitanje ticalo se prostora knjižnice, odnosno prilagođenosti prostora za kretanje slijepih i slabovidnih osoba. Oko polovice knjižnica koje su sudjelovale u istraživanju navode da je put do ulaza knjižnica prohodan, odnosno bez prepreka (37 knjižnica – 51,39 %). Dobro osvijetljen ulaz ima 42 knjižnice (58,33 %). Jasne i čitljive oznake po prostoru knjižnice sadrže 22 knjižnice (30,56 %). Prostor knjižnice bez prepreka ima 28 knjižnica (38,89 %). U većini ispitanih knjižnica lako je pronaći pult s knjižničarom (62 knjižnice – 86,11 %). Više od polovice knjižnica može omogućiti prohodan prolaz između polica s knjigama (42 knjižnice – 58,33 %). Dobro osvijetljena i pristupačna dizala ima isti broj knjižnica – njih 12, odnosno 16,67 %. Toalet za osobe s invaliditetom ima 21 knjižnica (29,17 %).

Slika 13: Prilagođenost prostora narodnih knjižnica za kretanje slijepih i slabovidnih osoba

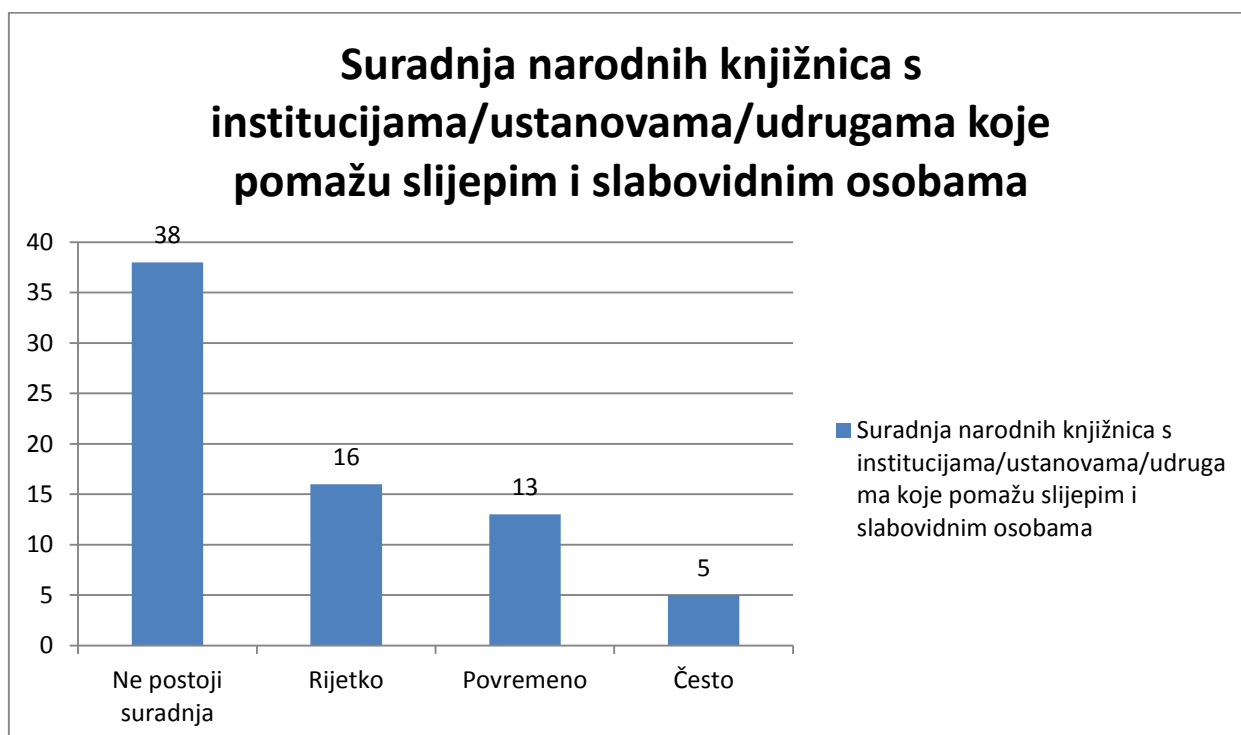
10.1.4. Suradnja narodnih knjižnica s drugim ustanovama/institucijama/udrugama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama

Sljedeći set pitanja odnosio se na suradnju ispitanih narodnih knjižnica s drugim ustanovama/institucijama/udrugama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama. Na pitanje o postojanju suradnje sa Hrvatskom knjižnicom za slijepe, 58 knjižnica navelo je da ne surađuje s ovom specijalnom knjižnicom (80,56 %), a 14 knjižnica (19,44 %) odgovorilo je potvrdno. Kao oblik suradnje, od 14 knjižnica koje su odgovorile potvrdno, njih devet navodi nabavu građe (većinom se radi o zvučnim knjigama), dvije knjižnice navode međuknjižničnu posudbu, dvije knjižnice koriste suradnju Knjižnicu za potrebe edukacije korisnika i osoblja te dvije knjižnice navode zajedničko organiziranje seminara o potrebama slijepih i slabovidnih korisnika.

Slika 14: Knjižnice koje surađuju s Hrvatskom knjižnicom za slijepe

Sljedećim pitanjem htjelo se provjeriti koliko često ispitane narodne knjižnice surađuju s drugim ustanovama, institucijama ili udrugama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama. Samo pet knjižnica (6,94 %) ostvaruje takvu suradnju često, 13 knjižnica (18,06 %) ju ostvaruje povremeno, 16 knjižnica (22,22 %) surađuje s drugim ustanovama/institucijama/udrugama takvog tipa rijetko, a čak 38 od ispitanih knjižnica (52,78 %) uopće ne ostvaruje takvu suradnju.

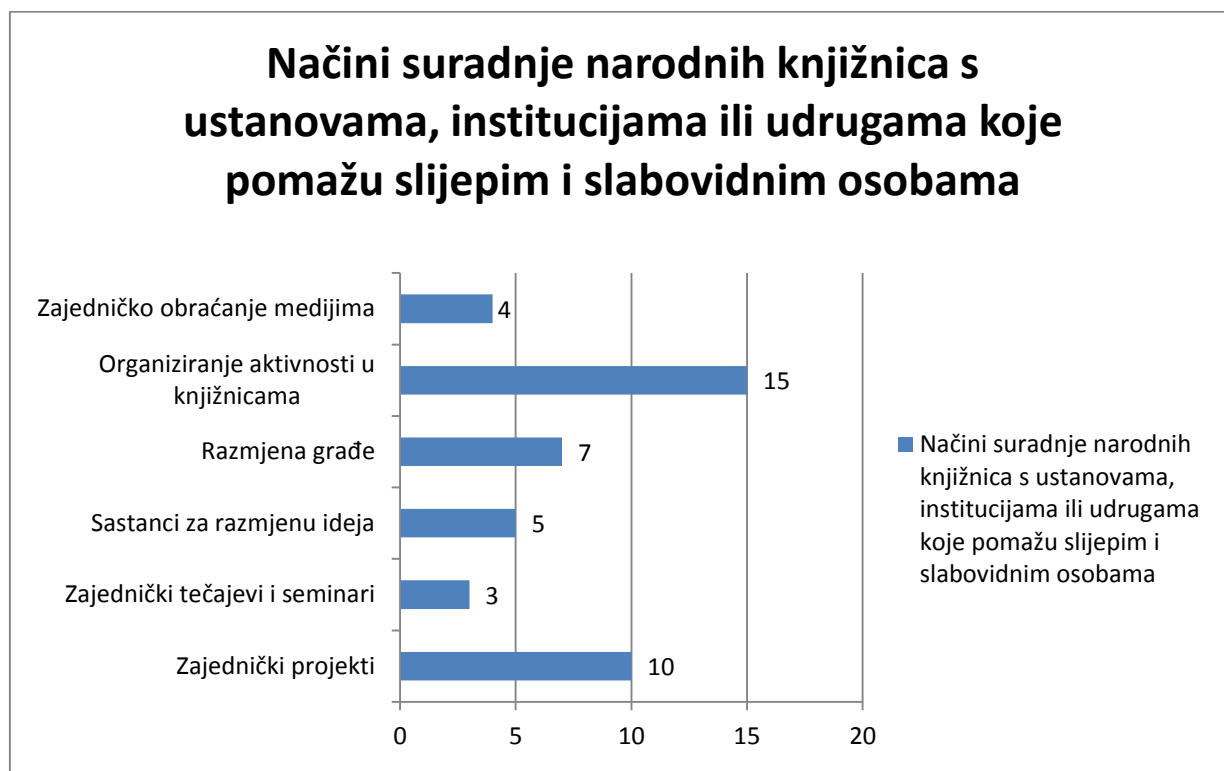
Slika 15: Suradnja narodnih knjižnica s institucijama/ustanovama/udrugama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama

Pitanje koje je slijedilo nadovezuje se na pitanje o suradnji s drugim ustanovama, institucijama ili udrugama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama. Bilo je potrebno upisati njihov naziv. Iako je 34 knjižnica odgovorilo da ostvaruju suradnju s nekom institucijom, ustanovom ili udrugom namijenjenom za ovu vrstu korisnika, od tog broja je samo 16 knjižnica (47,06 %) odgovorilo na ovo pitanje. Radi se o sljedećim institucijama, ustanovama, odnosno udrugama:

- Savez slijepih Hrvatske
- Hrvatska knjižnica za slijepe
- Lions club Zrinski Čakovec
- Udruga za slijepe i slabovidne osobe Nova Gradiška
- Udruga slijepih Osječko-baranjske županije
- Udruga gluhoslijepih osoba Grada Osijeka
- Dom umirovljenika Osijek
- Udruga slijepih Bjelovar
- Udruga invalida Bjelovar
- Kazalište slijepih i slabovidnih Novi život Zagreb
- Centar za odgoj i obrazovanje "Vinko Bek"
- Udruga slijepih i slabovidnih Šibensko-kninske županije
- Znanstvena knjižnica Zadar
- Udruga invalida Požeško-slavonske županije
- Udruga slijepih Vukovarsko-srijemske županije
- Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir
- Organizacija slijepih Virovitičko-podravske županije
- OŠ Pećine – Odjelza slijepu i slabovidnu djecu
- Udruga slijepih osoba Istarske županije
- Udruga slijepih Varaždinske županije
- Udruga slijepih i slabovidnih Međimurja
- Udruga slijepih Koprivničko-križevačke županije

Na pitanje o načinu suradnje s navedenim ustanovama, institucijama i udrugama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama, od 34 knjižnice, odgovorilo je sveukupno 25 knjižnica (73,53 %). Deset knjižnica (40 %) navodi suradnju na projektima. Zajedničke tečajeve i

seminare kao suradnju navode tri knjižnice (12 %). Pet knjižnica (20 %) takvu suradnju ostvaruje kroz sastanke za razmjenu ideja. Sedam knjižnica (28 %) razmjenjuje građu s ustanovama, institucijama ili udrugama takvog tipa. Kroz organiziranje aktivnosti u knjižnicama surađuje 15 knjižnica (60 %), a zajedničkim obraćanjem medijima suradnju ostvaruju četiri knjižnice, odnosno 16 %.

Slika 16: Načini suradnje narodnih knjižnica s drugim ustanovama, institucijama ili udrugama za slijepe i slabovidne osobe

U komentarima na ovo pitanje, Narodna knjižnica Nova Gradiška kao jedan od načina suradnje navodi i omogućavanje besplatnih članskih iskaznica za djecu, voditelje i roditelje Udruge slijepih i slabovidnih Nova Gradiška. Također navodi posjete djece Dječjem odjelu knjižnice.

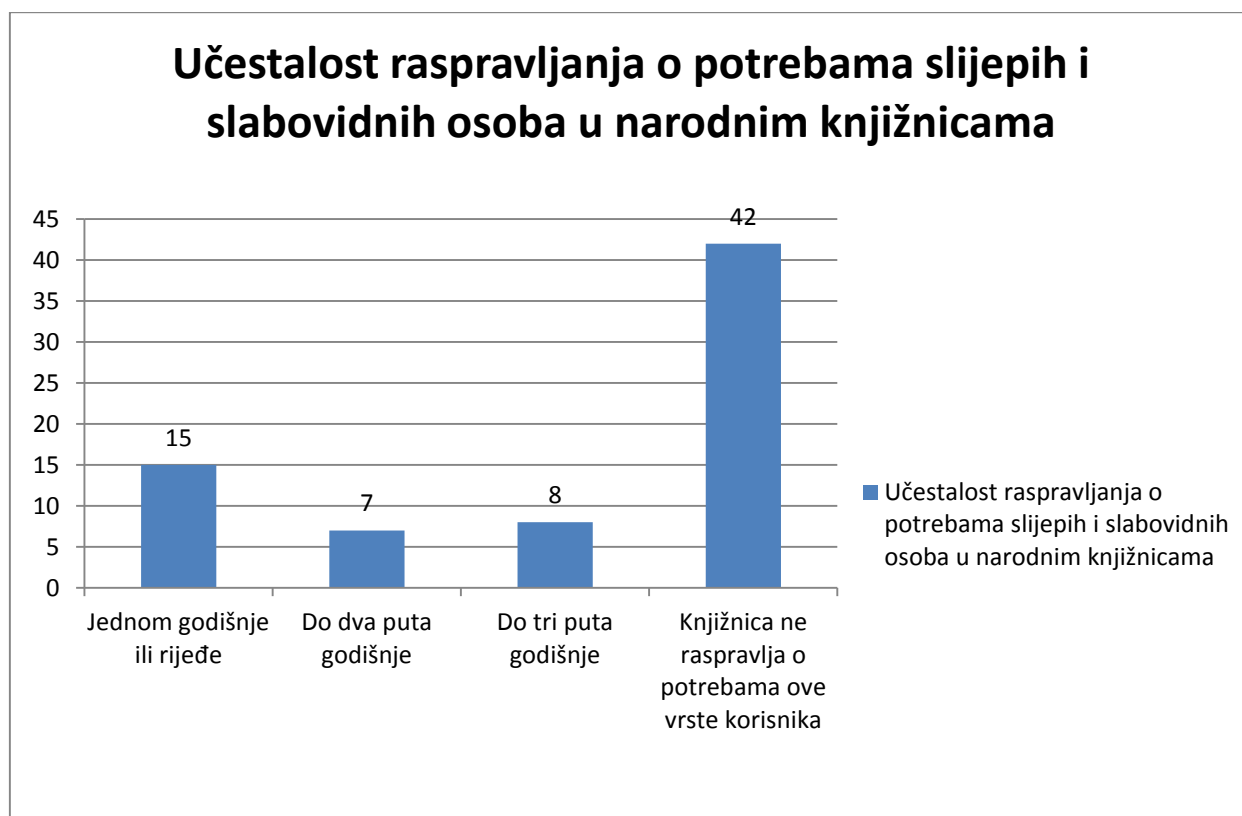
Iz šibenske Gradske knjižnice navode tečaj korištenja računala za slijepe i slabovidne, koji se ostvaruje uz pomoć kolega iz Znanstvene knjižnice Zadar.

Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik surađuje s udrugom „Četiri šape“, u kojoj terapijski psi pomažu djeci s poteškoćama u čitanju.

Gradska knjižnica i čitaonica Požega nudi besplatan upis u Knjižnicu svim članovima Udruge invalida Požeško-slavonske županije.

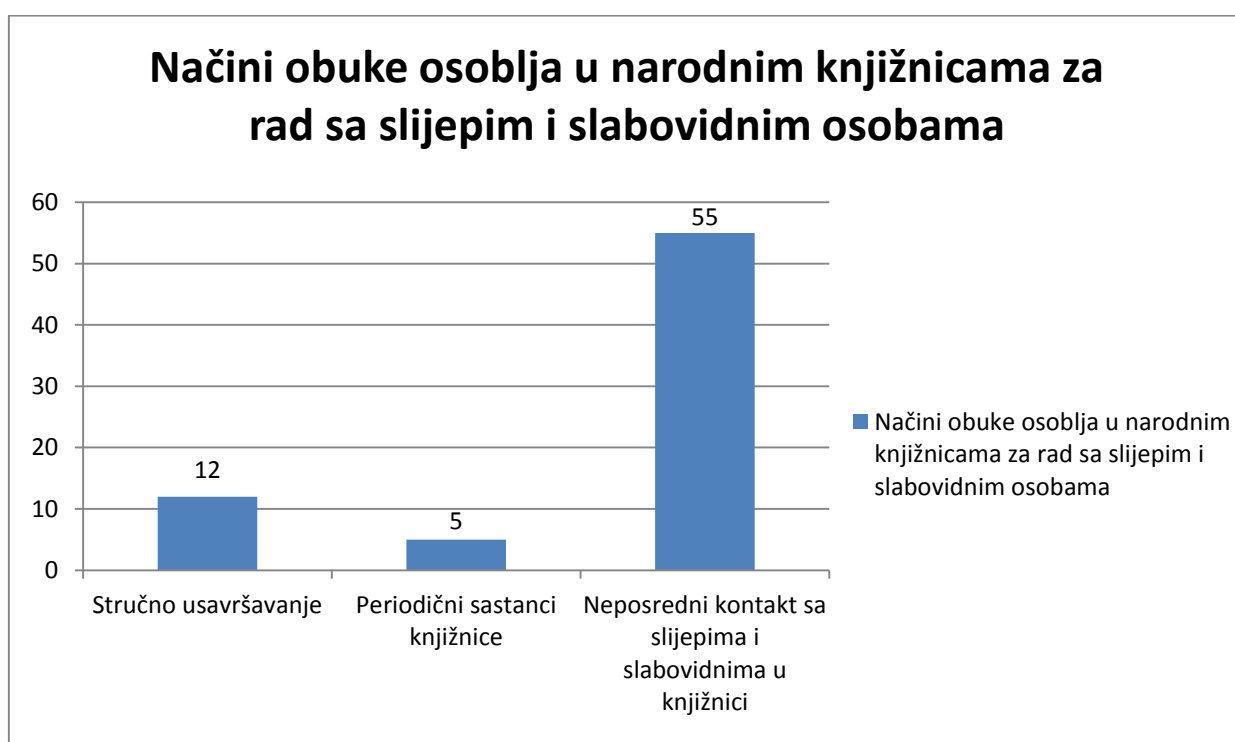
10.1.5. Rad osoblja narodnih knjižnica sa slijepim i slabovidnim osobama

Zadnji set pitanja odnosi se na rad djelatnika knjižnice sa slijepim i slabovidnim osobama. Ispitane knjižnice trebale su odgovoriti na pitanje koliko često raspravljaju o potrebama ovakve vrste korisnika. Jednom godišnje ili rijede – odgovorilo je 15 knjižnica od onih koje su sudjelovale u istraživanju, odnosno 20,83 %. Sedam knjižnica (9,72 %) raspravlja o potrebama slijepih i slabovidnih osoba do dva puta godišnje, osam knjižnica (11,11 %) do tri puta godišnje, dok 42 knjižnice (58,33%) ne raspravlja posebno o potrebama ovakve vrste korisnika.

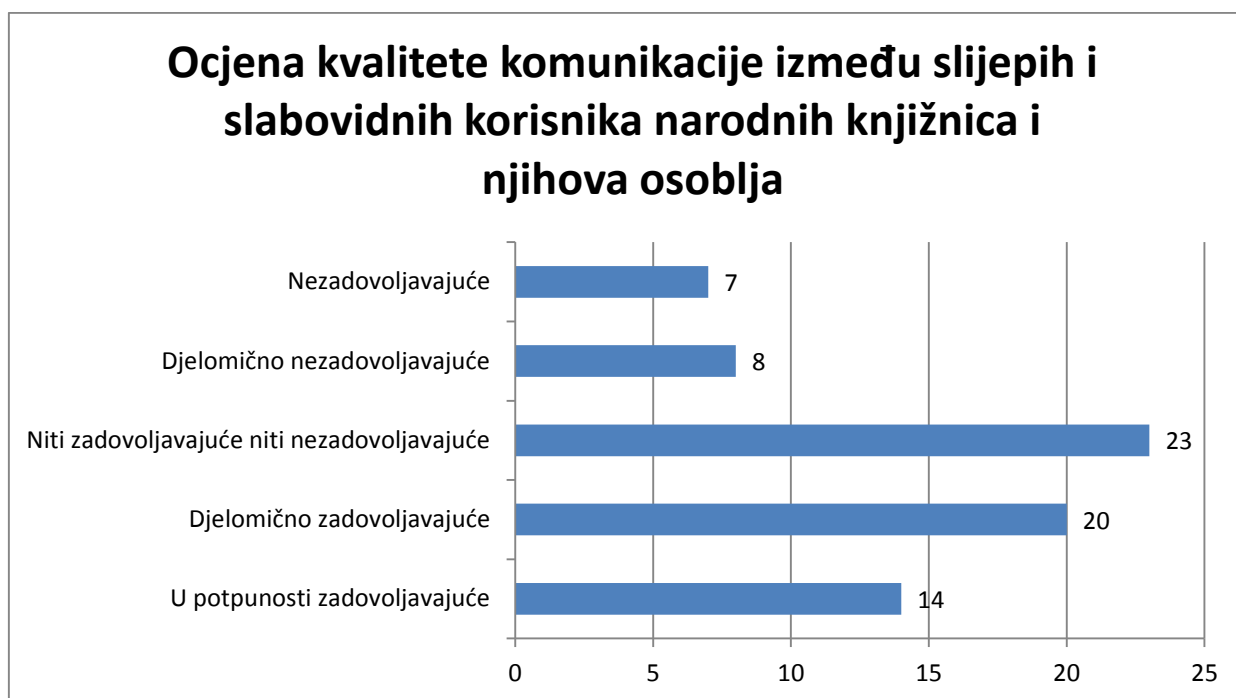
Slika 17: Učestalost rasprava o potrebama slijepih i slabovidnih osoba u narodnim knjižnicama

Sljedeće pitanje ticalo se obučenosti djelatnika knjižnice za rad sa slijepim i slabovidnim osobama, odnosno htjelo se provjeriti na koji se način osoblje knjižnice priprema i obučava za rad s ovom vrstom korisnika. Obučavanje u sklopu stručnog usavršavanja (pohađanje seminara, tečajeva, predavanja, sastanaka, fakultativnih kolegija i sl.) navodi 12 knjižnica (16,67 %). Pet knjižnica (6,94 %) kao vrstu obuke navodi periodične sastanke djelatnika knjižnice. Ostatak ispitanih knjižnica, odnosno njih 55 (76,39 %) navodi kako osoblje knjižnice razvija vještine rada sa slijepim i slabovidnim osobama u neposrednom kontaktu s takvom vrstom korisnika u knjižnici. To znači da se većina ispitanih knjižnica ne priprema za rad sa korisnicima s oštećenjem vida.

Slika 18: Obučenost osoblja u narodnim knjižnicama za rad sa slijepim i slabovidnim osobama

Na pitanje ocjene komunikacije između slijepih i slabovidnih korisnika i osoblja knjižnica, 14 knjižnica (19,44 %) navodi da su u potpunosti zadovoljne komunikacijom. Djelomično je zadovoljno 20 knjižnica (27,78 %). Najviše ispitanih knjižnica navodi da komunikacija nije zadovoljavajuća niti nezadovoljavajuća, odnosno 23 knjižnice, što čini 31,94 %. Djelomično nezadovoljno je osam knjižnica (11,11%), a nezadovoljavajuću komunikaciju ističe sedam knjižnica (9,72 %).

Slika 19: Kvaliteta komunikacije između slijepih i slabovidnih korisnika narodnih knjižnica i njihova osoblja

U zadnjem pitanju, narodne knjižnice imale su mogućnost ukratko navesti planove knjižnice u svrhu poboljšanja knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe. Nadalje su izdvojeni planovi nekih knjižnica koje su odgovorile na ovo pitanje:

„Knjižnica ima novi prostor i ima u planu osposobiti barem jedno računalo za potrebe slijepih i slabovidnih korisnika.“

„Planiramo povećati broj knjižnične građe za slijepe i slabovidne osobe te ostvariti suradnju s udrugama za slijepe i slabovidne na našem području (kroz projekte, radionice i sl.).“

„Planovi su otvaranje zasebnog odjela za slijepe i slabovidne osobe, budući da za sada imamo izdvojene kutke na Dječjem odjelu i na Odjelu za odrasle te nadopuniti ponudu usluga.“

„Prilagodba WEB stranice, prilagodba online kataloga, konstantna nabava zvučnih knjiga (periodike, a poglavito lektire).“

„Planovi su direktna uspostava suradnje sa Hrvatskim savezom za slijepe i slabovidne osobe, nabava još većeg broja zvučne građe (oformiti zbirku) te taktilnih slikovnica i knjiga na brajici. Nabava elektronskih čitača. Adaptacija prostora za sve invalidne osobe budući da

jeknjižnica smještena u zgradi koja je uvelike neadekvatna, kako za svoju stručnu namjenu, tako i za sve invalidne osobe, stare osobe i majke s malom djecom (kolica...). Zgrada nema lift, stepenice su nezgodne, a prostor "zgusnut" zbog nedostatka prostora, uz još brojne nedostatke..."

„Planovi su nabava sofisticiranih uređaja za slijepce i slabovidne i bolja komunikacija osoblja i korisnika.“

„Knjižnica trenutno nema slijepih ili slabovidnih korisnika. Kada se ukaže potreba, Knjižnica će razvijati tu vrstu usluga nabavkom građe za slijepce i slabovidne osobe te prilagoditi prostor ukoliko bude potrebno.“

„Prilagoditi svoj prostor, opremu, sadržaje, publikacije i usluge za slijepce i slabovidne osobe te educirati djelatnike za ovakav oblik rada.“

„U planu je nabava E-knjiga.“

„Od jeseni kreće zajednički pokret invalidnih osoba koja uključuje i slijepce i slabovidne osobe, poseban katalog građe koja će se dostavljati na kućna vrata, popis želja za nabavu građe, bolja komunikacija, povlašten upis u Knjižnicu (35,00 kn). Završetkom nove zgrade koja je skoro pred otvaranjem sve će bitiviše prilagođeno ovoj vrstikorisnika, od pristupa prostoru, pristupačnosti dizalu, kutka na Glazbenom odjelu i slično.“

„U 2015./2016. planiramo nabaviti više zvučnih knjiga, DAISY player i/ili računalo za slijepce i slabovidne osobe, sve ovisno o našim mogućnostima.“

„Knjižnica planira obogatiti svoj fond dodatnom literaturom na brajici i isto tako planira omogućiti bolji pristup Knjižnici slijepim i slabovidnim osobama (knjižnica trenutno traži bolju, pristupačniju lokaciju).“

„Uvesti računalo za slijepce i slabovidne osobe radi lakšeg korištenja građe te veća nabava knjižne građe primjerene toj skupini korisnika.“

„Budući da je Knjižnica u fazi proširenja u planu je otvaranje posebnog odjela za slijepce i slabovidne uz korištenje dizala i rampe. Također su u planu i oznake prilagođene slijepim i slabovidnim osobama.“

Nemali broj knjižnica (njih 15-ak) naveo je kao problem neadekvatan i malen prostor knjižnice te tako i nemogućnost većih adaptacija prostora knjižnice i knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe. Također, neke od njih navele su da (još) nemaju takvih korisnika te tako nemaju potrebu poduzeti određene planove za poboljšanje usluga za korisnike s oštećenjem vida.

10.2. Zaključak istraživanja

Temeljem ovog istraživanja, može se zaključiti da su knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim knjižnicama još uvijek nedovoljno razvijene u namjeri da maksimalno smanje razliku između takvih korisnika i korisnika zdravog vida. Mnoge knjižnice nemaju dovoljno građe koja je prilagođena za takve korisnike, a čak i kada je to slučaj, još uvijek velik broj knjižnica nema adekvatan prostor kojim bi se slijepi i slabovidni mogli nesmetano kretati. Većina knjižnica nema nikakav sustav za zvučnu reprodukciju publikacija, što je velik nedostatak, budući da zvučne knjige omogućuju veću fleksibilnost za slijepe i slabovidne. Iako relativna neprilagođenost Web stranica i online kataloga narodnih knjižnica nije bila iznenađujuća, velika je potreba za reorganizacijom takvih mrežnih mjesta, zbog toga što Internet uvelike olakšava snalaženje korisnika s oštećenjem vida u potrazi za informacijama. Većina knjižnica svoje djelatnike ne priprema posebno za rad sa korisnicima koji ne mogu čitati standardni tisak, što može dovesti do nepripremljenosti u komunikaciji i razumijevanju potreba takvih korisnika. Suradnjom sa Hrvatskom knjižnicom za slijepe i drugim narodnim knjižnicama, koje uspješno obavljaju knjižnične djelatnosti vezane uz ovu skupinu korisnika, knjižnice mogu razviti znanja i vještine kojima će s više iskustva prilaziti njihovim posebnim potrebama. Ipak, treba imati u vidu da mnoge knjižnice nemaju dovoljno financijskih sredstava kako bi nabavile potrebnu knjižničnu građu i opremu za slijepe i slabovidne. Pohvalno je da velik broj knjižnica planira restrukturirati svoju djelatnost te su spremne poduzeti aktivnosti vezane uz nabavu posebne građe i opreme, kako bi poboljšali svoje knjižnične usluge koje mogu ponuditi slijepim i slabovidnim osobama.

11. Zaključak

Postoji velika potreba za time da knjižničari koji rade u knjižnicama gdje se mogu naći slijepi i slabovidni korisnici stalno usavršavaju svoje znanje i vještine koje će im pomoći u specijaliziranom radu. Pritom je vidljivo kako je za usavršavanje znanja i stjecanje iskustva potrebna i suradnja s drugim knjižnicama i specijaliziranim ustanovama, kako bi narodne knjižnice mogle pokriti svoje moguće nedostatke u uslugama, odnosno traženju informacija te ostvariti međuknjižničnu posudbu.

Spomenuti rad Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama postigao je, što se tiče usluga za slijepe i slabovidne, poboljšanu kvalitetu obrazovanja te dublji pristup prema traženim relevantnim informacijama za potrebe korisnika s posebnim potrebama. Smjernice nastale stalnim radom Komisije imaju veliku važnost i primjenu u knjižnicama koje nude usluge za slijepe i slabovidne.

Brajica i taktilni grafički prikazi predstavljaju temeljne faktore za lakše informiranje i obrazovanje slijepih i slabovidnih. Brajica omogućuje pismenu komunikaciju među ovakvom vrstom korisnika, no razvitkom tehnologije, ovo pismo biti će sve više zamijenjeno zvučnim publikacijama. Vidljivo je da taktilni grafički prikazi pokazuju znatnu korist u prilagođavanju publikacija osobama s oštećenjem vida, pogotovo kada se radi o djeci sa ovakvom vrstom poteškoća, odnosno kada se ona susreću sa slikovnicama, knjigama i drugim publikacijama. Kod zvučnih publikacija treba također napomenuti DAISY zvučni format, koji mogućnošću reproduciranja zvuka kojim se prenosi tekst neke publikacije na bilo kojem uređaju, nudi veću fleksibilnost čitanja i učenja za slijepe i slabovidne.

Ne smiju se zaboraviti W3C smjernice za prilagođavanje Web stranica slijepim i slabovidnim korisnicima, koje omogućuju bolji pristup ovakve vrste korisnika na mrežnim stranicama te im na taj način olakšava komunikaciju i pretraživanje informacija na Internetu. Tako se sve više izjednačava uporaba i komuniciranje Internetom korisnika sa oštećenjima vida sa korisnicima zdravog vida.

Istraživanjem se može zaključiti da su knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe u hrvatskim knjižnicama još uvijek nedovoljno razvijene, budući da mnoge knjižnice nemaju dovoljno građe koja je prilagođena za takve korisnike, kao ni prostor kojim bi se slijepi i slabovidni mogli kretati bez prepreka. Većina knjižnica nema nikakav sustav za zvučnu

reprodukciju publikacija, što bi uvelike pomoglo većoj fleksibilnosti za slijepe i slabovidne u korištenju knjižnične građe. Suradnjom sa Hrvatskom knjižnicom za slijepe i drugim narodnim knjižnicama, koje uspješno obavljaju knjižnične djelatnosti vezane uz ovu skupinu korisnika, knjižnice mogu razviti znanja i vještine kojima će s više iskustva prilaziti njihovim posebnim potrebama. Vidljiv je problem da knjižnice često nemaju dovoljno financijskih sredstava kako bi nabavile potrebnu knjižničnu građu i opremu za slijepe i slabovidne. Međutim, velik broj knjižnica planira restrukturirati svoju djelatnost te su spremne poduzeti aktivnosti vezane uz nabavu posebne građe i opreme te će tako u budućnosti poboljšati knjižnične usluge koje mogu ponuditi slijepim i slabovidnim osobama.

Literatura

1. Altformat: What is DAISY?
Dostupno na: <http://www.altformat.org/index.asp?pid=226> (17.7.2015.)
2. Butorac, D. Hrvatski savez slijepih: Projekt IPSIS – dosada postignuto.
Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/projekt-ipsis-sada-postignuto-451/> (20.7.2015.)
3. CARNet: Hrvatska akademska istraživačka mreža: Web literatura za slijepe studente – Blindbooks. (25.2.2011.) Dostupno na:
<http://www.carnet.hr/projekti/blindbooks> (20.7.2015.)
4. Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“: Brajica (OŠ i SŠ i Integracija). Dostupno na:
http://www.centar-vinko-bek-zg.skole.hr/nastava/specificni-programi-rehabilitacije?ms_nav=aad (6.9.2015.)
5. Ciganović, K. Izgradnja digitalnih zbirki za slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj. // 7. seminar arhivi, knjižnice, muzeji. // uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 112-120.
6. Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. 11. okrugli stol Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje. // HKD novosti.Zagreb, 2014.
Dostupno na <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1027> (17.7.2015.)
7. Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Jubilarni 10. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama// HKD novosti.Zagreb, 2013.
Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/808> (17.7.2015.)
8. Čelić-Tica, V.; Gabriel, D.M. Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama kao dio nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 31-40.
9. Čičko, H. Taktilna slikovnica „Putovanje Mace Lile“. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 104-112.
10. Čunović, K.; Vojnović N. Slijepe i slabovidne osobe u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 66-77.

11. DAISY Consortium: DAISY Digital Talking Book. Dostupno na:
<http://www.daisy.org/daisypedia/daisy-digital-talking-book> (6.9.2015.)
12. Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom. // Narodne novine. 47(2005).
Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288434.html> (16.7.2015.)
13. E-bilten: Nova online usluga Hrvatske knjižnice za slijepe – preuzimanje zvučnih knjiga.
(1.7.2015.) Dostupno na:
<https://hcdbilten.wordpress.com/2015/07/01/nova-online-usluga-hrvatske-knjiznice-za-slijepe-preuzimanje-zvucnih-knjiga/> (30.7.2015.)
14. E-Katalog Hrvatske knjižnice za slijepe. Dostupno na:
<http://library.foi.hr/kzs/uak1.asp?B=1437&M=6&P=0&C=1&F=5&R=0&Z=20&T=0>
(15.8.2015.)
15. Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 53, 2(2010). Str 63-75.
16. Frajtag, S. Stanje, iskustva i perspektive knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne u Hrvatskoj. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 17-30.
17. Frajtag, S.; Gabriel D.M. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama: deset godina djelovanja (2000.-2010.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 1-9.
18. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Knjižnica za mlade.
Dostupno na: http://www.gkka.hr/?page_id=42 (7.9.2015.)
19. Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik: Arhiv događanja.
Dostupno na: <http://www.knjiznica-sibenik.hr/> (7.9.2015.)
20. Hrvatska knjižnica za slijepe: Knjižni fond – knjige na brajici.
Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/KNJIZNI%20FOND-BRAJICA.pdf> (7.9.2015.)
21. Hrvatska knjižnica za slijepe: Knjižni fond – zvučne knjige.
Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/FOND%20ZVUCNIH%20KNJIGA.pdf> (7.9.2015.)
22. Hrvatska knjižnica za slijepe: O knjižnici.
Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/index.html> (25.7.2015.)
23. Hrvatska knjižnica za slijepe: Obavijesti – Usluga e-knjige: preuzimanje zvučnih knjiga putem interneta. Dostupno na:
<http://www.hkzasl.hr/obavijesti.html> (5.9.2015.)
24. Hrvatska knjižnica za slijepe: Povijesni pregled.
Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/povijesni%20pregled.html> (7.9.2015.)

25. Hrvatska knjižnica za slijepe: Upute za korištenje usluge e-knjige.
Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/Upute%20za%20kori%C5%A1tenje%20usluge.pdf>
(15.8.2015.)
26. Hrvatska knjižnica za slijepe: Za korisnike.
Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/za%20korisnike.html> (25.7.2015.)
27. Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“: O gluhoslijepoći.
Dostupno na: <http://www.dodir.hr/brajica.php#.Ve1xSn2YqVA> (6.9.2015.)
28. Hrvatski savez slijepih: Kako računala pomazu slijepima da se lakše integriraju u društvo.
Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/kako-racunala-pomazu-slijepima-da-se-lakse-integriraju-drustvo-24/> (6.9.2015.)
29. Hrvatski savez slijepih: Primjena računala u Savezu slijepih.
Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/clanak/primjena-racunala-u-savezu-slijepih-112/> (6.9.2015.)
30. In portal - News portal za osobe s invaliditetom: Zvučna knjižnica: Bogati izbor knjiga za slijepe i slabovidne osobe. Dostupno na:
<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/kultura/8112/zvucna-knjiznica-bogati-izbor-knjiga-za-slijepe-i-slabovidne-osobe> (16.7.2015.)
31. Informativna katolička agencija: „Bog među ljudima, Isus Krist rođen za čovjeka“.
Dostupno na: <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=144744> (16.7.2015.)
32. Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica u 2006. godini.
Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2007. Str. 10
33. Kearney, G. DAISY: What is it and why use it? // National Federation of the blind.
Dostupno na: <https://nfb.org/images/nfb/publications/bm/bm11/bm1102/bm110210.htm>
(17.7.2015.)
34. Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga. // Urednici Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skold. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
35. Krnčević, K.; Miše A. Usluge za slijepe i slabovidne u šibenskoj Gradskoj knjižnici. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 78-86.
36. Medek, G. Hrvatski savez slijepih: Brailleovo pismo – humanosti i zaštite tiskane komercijalne ambalaže. Karlovac, 2004.
Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/brailleovo-pismo-humanosti-zastite-tiskane-komercijalne-ambalaze-114/> (18.7.2015.)

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. // Narodne novine. 63(2007).

Dostupno na:<http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/298398.html> (16.7.2015.)

37. Novota, S. Programi Europske Unije: Iskustva u provedbi projekata u Republici Hrvatskoj. Rijeka: Udruga za razvoj civilnog društva SMART, 2007.

Dostupno na:<http://www.smart.hr/dokumenti/Programi%20EU.pdf> (15.8.2015.)

38. Promocija Govornog Linuxa za slijepe – prvog govornog operacijskog sustava na hrvatskom jeziku. // EduPoint časopis. God. 3(2003), Zagreb. Dostupno na:

<http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/Novosti/1.html> (5.9.2015.)

39. Rački, S. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Knjižnične usluge za slijepe. Dostupno na:http://www.gkka.hr/?page_id=430 (7.9.2015.)

40. Sabolović-Krajina, D. Web centar hrvatske kulture: Tečajevi brajice i informatike u koprivničkoj knjižnici.

Dostupno na:<http://www.culturenet.hr/default.aspx?id=15879> (5.8.2015.)

41. Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatsko knjižnično vijeće, 2011.

42. Strategije razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2012.-2015.(nacrt). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012. Str.5

43. Špac, V.; Martek, A. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 3(2013). Str. 1-12.

44. Šupe, T. Hrvatska mreža školskih knjižničara: Smjernice za izradu taktilne slikovnice. Dostupno na:

http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Smjernice_za_izradu_taktilne_slikovnice_-_Tanja_%C5%A0upe (6.9.2015.)

45. Šupe, T. Knjižnice za slijepe i slabovidne s posebnim osvrtom na prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4(2013). Str. 169-178.

46. Švenda, D. CARNet: Hrvatska akademska istraživačka mreža: Prezentiran Blindbooks.hr. Dostupno na:http://www.carnet.hr/novosti/novosti?news_id=159 (20.7.2015.)

47. Tadić, K. Knjižnice i društvo. // Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. Rijeka: Naklada Benja, 1993.

Dostupno na:<http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pog1.htm#1> (15.7.2015.)

48. Tifološki muzej: Kako pisati brajicom?

Dostupno na:<http://www.tifoloskimuzej.hr/news.aspx?idNews=77> (6.9.2015.)

49. Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe: potrebe i mogućnosti. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 105-116.
50. Ujlaki, K.; Strmečki, J. Obrazovanje i komunikacija u usluzi za slijepe i slabovidne osobe u knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010). Str. 93-104.
51. United Nations: Conventions on the rights of persons with disabilities.
Dostupno na: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml> (4.9.2015.)
52. Vugrinec, Lj. Pet godina knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica: rezultati 2006.-2011. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanja i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 51-65.
53. World Wide Web Consortium: Web Content Accessibility Guidelines.
Dostupno na: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/> (5.9.2015.)
54. Zaklada 'Čujem, vjerujem, vidim': Božanski časoslov za Božji puk za slijepe.
Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/bozanskicasoslovzabozjipuk/> (16.7.2015.)
55. Zaklada 'Čujem, vjerujem, vidim': O zakladi.
Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/kakojenastalazaklada/> (16.7.2015.)
56. Zaklada 'Čujem, vjerujem, vidim': Otvorena zvučna knjižnica 'Čujem ,vjerujem, vidim'.
Dostupno na: <http://www.zakladacvv.hr/2015/05/otvorena-zvucna-knjiznica-cujem-vjerujem-vidim/> (16.7.2015.)
57. Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom. // Narodne novine. 64(2001).
Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_07_64_1049.html (4.9.2015.)
58. Žulj, A. Prilagođavanje građe slijepim i slabovidnim osobama i digitalne zbirke. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne: stanje i perspektive. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, 2013. Str. 113-121.

Sažetak: Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u hrvatskim narodnim knjižnicama

Slijepe i slabovidne osobe specifična su skupina korisnika knjižničnih usluga, budući da nisu u mogućnosti koristiti standardne formate publikacija. Njima je potrebno puno više da dođu do potrebnih informacija, a zbog toga je potrebno da knjižničari stalno usavršavaju svoje znanje. U prošlosti je pristup pisanim informacijama za slijepe i slabovidne osobe bio je ograničen na brajicu, uvećani tisak i zvučne knjige, dok se danas njihove teškoće rješavaju lakše, uz pomoć računala. Ovdje je vrlo važan proces digitalizacije publikacija. Ovaj se rad usmjerio na slijepe i slabovidne osobe u Hrvatskoj, kroz opise dokumenata koje podupiru prava osoba s posebnim potrebama, opise projekata digitalizacije te primjere „dobre prakse“ u našim narodnim knjižnicama. Istraživanjem kojim se nastojala provjeriti kvaliteta knjižničnih usluga koja je pružena slijepim i slabovidnim korisnicima u hrvatskim narodnim knjižnicama dolazi se do zaključka kako su takve usluge hrvatskim knjižnicama još uvijek nedovoljno razvijene. Mnoge knjižnice nemaju dovoljno građe prilagođene takvim korisnicima, kao ni adekvatan prostor kojim se mogu nesmetano kretati. Mnogo knjižnica nema sustav za zvučnu reprodukciju publikacija. Postoji i velika potreba za reorganizacijom mrežnih stranica, kako bi olakšali pretraživanje informacija na Internetu za ove korisnike. Većina knjižnica nije posebno pripremljeno za rad s korisnicima koji ne mogu čitati standardni tisak, što može dovesti do problema u komunikaciji i razumijevanju potreba takvih korisnika. Suradnjom sa Hrvatskom knjižnicom za slijepe i drugim narodnim knjižnicama, knjižnice mogu razviti znanja i vještine kojima će s više iskustva prilaziti njihovim posebnim potrebama.

Ključne riječi: *slijepe osobe, slabovidne osobe, specijalne knjižnice, narodne knjižnice, Brailleovo pismo, DAISY format*

Summary:Library services for the blind and visually impaired people in Croatian public libraries

Blind and visually impaired people are specific group of users of library services, mostly because they can't use standard format of publications. This group of users need a lot more time to find needed information, so it's necessary for librarians to continuously improve their knowledge. In the past, access of blind and visually impaired towards written informations was limited to Braille letter, large print books and audio books but today their difficulties are eased because of the use of computers. This thesis is refering to blind and visually impaired people in Croatia, i.e library services that are offered to this kind of users through description of the documents supporting the rights of the people with special needs, digitalization projects and public libraries projects for the blind and visually impaired. In the research, which goal was to check the quality of library services for the blind and visually impaired people that are offered in Croatian public libraries, it is concluded that library services for this type of users are still undeveloped. Big number of this libraries doesn't have adequate book collection for this users, as well as they don't have adequate library space without any limitations. A lot of them don't have any system for playing audio books. There is also a great need for reorganization of Web pages, so it could be easier for this kind of users to find informations on the Internet. Most of the libraries in the research are not specially educated for the work with blind and visually impaired users, which can lead to problems in communication and understanding of their needs. With cooperation with Croatian library for the blind and other public libraries, it's possible to develop wider knowledge and better skills in the library work with people with special needs.

Key words: *blind people, visually impaired people, special libraries, public libraries, Braille letter, DAISY format*

Prilozi

Prilog 1: Anketna pitanja za istraživanje

1. Županija:

Knjižnična građa za slijepe i slabovidne u narodnim knjižnicama

2. Sadrži li Vaša knjižnica poseban odjel namijenjen slijepim i slabovidnim osobama?

DA NE

3. Koje se od navedenih vrsta publikacija nalaze u knjižnom fondu Vaše knjižnice?

- a. Knjige na brajici
- b. Periodika na brajici
- c. Zvučne knjige
- d. Zvučna periodika
- e. Knjige s uvećanim tiskom
- f. E-knjige
- g. Taktilne slikovnice
- h. Nešto drugo (navedite što!) _____
- i. Ništa od navedenog

4. Kako Vaša knjižnica nabavlja građu koju mogu koristiti slijepe i slabovidne osobe?

- a. Dar
- b. Kupnja
- c. Razmjena
- d. Knjižnica ne nabavlja takvu vrstu građe

5. Koristi li vaša knjižnica neki od sustava digitalne zvučne knjige?

- a. Knjižnica koristi DAISY sustav
- b. Knjižnica koristi neki drugi sustav digitalne zvučne knjige (dopišite koji!)

- c. Ne koristi se nijedan sustav digitalne zvučne knjige

Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe

6. Koje od navedenih knjižničnih usluga nudi vaša knjižnica?

- a. Dostava publikacija u dom korisnika koji su u nemogućnosti dolaska u prostor knjižnice
- b. Pružanje knjižničnih usluga za osobe smještene u ustanovama za njegu
- c. Usluge pronalaženja građe na Internetu za potrebe slijepih i slabovidnih osoba
- d. Međuknjižnična posudba građe za potrebe slijepih i slabovidnih osoba
- e. Usluge čitanja za korisnike s teškoćama pri čitanju
- f. Informacije o uslugama knjižnice na brajici
- g. Informacije o uslugama knjižnice u uvećanom tisku
- h. Knjižnica ne nudi posebne knjižnične usluge za za slijepe i slabovidne osobe

7. Koje od sljedećih kriterija prilagođenosti slijepim i slabovidnim osobama ispunjava Web stranica Vaše knjižnice?(moguće je više odgovora na ovo pitanje)

- a. Jednostavna navigacija na Web stranici
- b. Jasan i lako čitljiv font teksta
- c. Nema previše različitih boja
- d. Izbjegavanje okvira i tablica na Web stranici
- e. Uporaba softvera za uvećanje teksta
- f. Uporaba softvera za promjenu kontrasta i fonta
- g. Praćenje teksta zvučnim zapisom
- h. Web stranica knjižnice nije prilagođena slijepim i slabovidnim osobama
- i. Knjižnica trenutno nema Web stranicu

8. Smatrate li da je online katalog Vaše knjižnice prilagođen slijepim i slabovidnim osobama?

- a. Da, u potpunosti
- b. Djelomično je prilagođen
- c. Nije prilagođen
- d. Knjižnica trenutno nema online katalog

9. Koliko je računala u vašoj knjižnici prilagođeno uporabi slijepim i slabovidnim osobama?

- a. Jedno računalo
- b. 2-3 računala
- c. Više od 3 računala
- d. Ne postoji nijedno računalo prilagođeno slijepim i slabovidnim osobama

Prilagođenost prostora narodnih knjižnica za kretanje slijepih i slabovidnih osoba

10. Koje od sljedećih kriterija prilagođenosti prostora za kretanje slijepih i slabovidnih osoba ispunjava Vaša knjižnica?(moguće je više odgovora na ovo pitanje)

- a. Put do ulaza knjižnice nema mogućih prepreka
- b. Ulaz je dobro osvijetljen
- c. Jasne i čitljive oznake po prostoru knjižnice
- d. Prostor knjižnice nema mogućih prepreka
- e. Prolaz između polica s knjigama nema mogućih prepreka
- f. Dizala su dobro osvijetljena
- g. Knjižnica ima toalet za osobe s invaliditetom

Suradnja knjižnice s drugim ustanovama/udrugama/institucijama

11. Suradujete li s Hrvatskom knjižnicom za slijepe?

- a. DA (molimo, dopišite na koji način!) _____
- b. NE

12. Koliko često suradujete s udrugama/institucijama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama?

- a. Često
- b. Povremeno
- c. Vrlo rijetko
- d. Knjižnica ne surađuje s takvim udrugama/institucijama

13. Molimo upišite naziv (ili nazive, ako ih je više) udruge/institucije s kojom surađujete, a koja pomaže slijepim i slabovidnim osobama.

14. Na koji se način ostvaruje suradnja knjižnice s udrugama/institucijama koje pomažu slijepim i slabovidnim osobama?(moguće je više odgovora na ovo pitanje)

- a. Suradnja na projektima
- b. Suradnja na znanstvenim radovima i istraživanjima
- c. Zajednički seminari i tečajevi
- d. Sastanci za razmjenu ideja
- e. Razmjena građe
- f. Organiziranje aktivnosti u knjižnicama
- g. Zajedničko obraćanje medijima
- h. Nešto drugo (navedite što!):

Rad osoblja narodnih knjižnica sa slijepim i slabovidnim osobama

15. Koliko često raspravljate (npr. na sastancima osoblja knjižnice i sl.) o potrebama slijepih i slabovidnih osoba?

- a. Jednom godišnje ili rijede
- b. Dva puta godišnje
- c. Tri puta ili više puta godišnje
- d. O potrebama slijepih i slabovidnih osoba ne raspravlja se posebno na sastancima knjižnice

16. Je li osoblje posebno obučeno za rad sa slijepim i slabovidnim osobama?

- a. Da, u sklopu stručnog usavršavanja (pohađanje seminara, tečajeva, predavanja, sastanaka, fakultativni kolegiji...)
- b. Da, putem periodičnih sastanaka djelatnika knjižnice
- c. Osoblje razvija vještine rada sa slijepim i slabovidnim osobama u neposrednom kontaktu s ovakvom vrstom korisnika u knjižnicama

17. Kako bi ocijenili komunikaciju između korisnika knjižnice koji su slijepe i slabovidne osobe i osoblja knjižnice?

- a. U potpunosti zadovoljavajuće
- b. Djelomično zadovoljavajuće
- c. Niti zadovoljavajuće niti nezadovoljavajuće
- d. Djelomično nezadovoljavajuće
- e. Nezadovoljavajuće

18. Navedite što bi vaša knjižnica mogla poduzeti u svrhu poboljšanja knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe.
